

OTDK-dolgozat

2025

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

**A MAGYAR JÁRÁSOK VIZSGÁLATA AZ ENDOGÉN FEJLŐDÉS
SZEMSZÖGÉBŐL 2011 ÉS 2021 KÖZÖTT**

**EXAMINING HUNGARIAN DISTRICTS IN ASPECT OF
ENDOGENOUS DEVELOPMENT**

Oláh Zoltán

Konzulens: Dr. Bodnár Gábor

Kézirat lezárásának dátuma: 2023. 11. 06.

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	3
Ábrajegyzék	4
Táblázatok jegyzéke	5
1. Bevezetés	1
2. A fejlődés elméletének szakirodalmi áttekintése	3
2.1 Gazdasági fejlődés	4
2.2 Az endogén fejlődés elméleti áttekintése	7
2.2.2 További elméletek az endogén fejlődésről.	11
2.2.3 Területi tőke szerepe a gazdasági, illetve endogén fejlődésben	13
2.2.4 Tőketényezők definiálása, elemzése	19
2.2.4.1 Humán tőke	19
2.2.4.2 Társadalmi tőke	21
2.2.4.3 Gazdasági tőke	22
2.2.4.4 Kulturális tőke	23
2.2.5 A modellek összefoglalása	24
3. Módszertan	25
3.1. Az elemzés tényezőinek meghatározása, számítási módszer	25
3.2. Faktoranalízis	27
3.3. Régiók osztályozásának háttere	30
4. A kialakult faktorok elemzése	31
4.1 Gazdasági tőke	33
4.2 Humán tőke	34
4.3 Kulturális tőke	36
4.4 Társadalmi tőke	37
5. A 2021-es adatok ismertetése, összehasonlítása a 2011-es évvel	40
5.1 Gazdasági tőke	40
5.2. Humán tőke	42
5.3. Kulturális tőke.	43
5.4. Társadalmi tőke	45
6. Befejezés	48
Irodalomjegyzék	51
Mellékletek	55

Ábrajegyzék

1. ábra: A Lengyel Imre féle megújult piramis modell	10
2. ábra: A fenntartható fejlődés tényezői.....	12
3. ábra: Heves megye fejlesztési terve 2030-ig.....	12
4. ábra: Camagni területi modellje	15
5. ábra: A gazdasági tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011	33
6. ábra: A humán tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011	35
7. ábra: A kulturális tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011	36
8. ábra: A társadalmi tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011.....	38
9. ábra: A gazdasági tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021	40
10. ábra: A humán tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021	42
11. ábra: A kulturális tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021	45
12. ábra: A társadalmi tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021.....	46

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A tőkeelméletek a múltban és jelenben	8
2. táblázat: Gazdasági tőke	17
3. táblázat: kulturális tőke	18
4. táblázat: Társadalmi tőke.....	18
5. táblázat: Tőketényezők definiálása	27
6. táblázat: Nuts régiók csoportosítása EUROSTAT alapján.....	30
7. táblázat: Tőketényezőkre vonatkozó indikátorok listája, 2011	32
8. táblázat: Tőketényezőkre vonatkozó indikátorok listája, 2021	32
9. táblázat: A legtöbb és legkevesebb gazdasági tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2011	34
10. táblázat: A legtöbb és legkevesebb humán tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2011	35
11. táblázat: A legtöbb és legkevesebb kulturális tőkével rendelkező járások, 2011	37
12. táblázat: A legtöbb és legkevesebb kulturális tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2011	38
13. táblázat: A legtöbb és legkevesebb gazdasági tőkefelhalmozással rendelkező járás, 2021	41
14. táblázat: A legtöbb és legkevesebb humán tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2021	43
15. táblázat: A legtöbb és legkevesebb kulturális tőkével rendelkező járások, 2021	44
16. táblázat: A legtöbb és legkevesebb társadalmi tőkefelhalmozással rendelkező járasok, 2021.....	46

1. Bevezetés

A területi differenciálódások, vizsgálata évtizedek óta téma a regionális kutatások körében (Lengyel 2003). Fontos vizsgálni a területi versenyt, milyen tényezők játszanak benne szerepet (Lengyel 2003). A térbeli eloszlásra tekinthetünk több szemszögből is, például ismérvek megjelenéseként, ahol minden egyes érték fontos, vagy akár úgy is elemezhetjük a térbeli egyenlőtlenségeket, hogy nem minden érték kerül figyelembevételre, például akkor, amikor koncentrációt, specializációt vizsgálunk (Szakálné Kanó 2017). Apróság, de így akkor jelölünk szerzőt, ha két szerző van. De jelen esetben nincs kötőjel.

Dolgozatom tárgyát a magyarországi járások körében fennálló területi különbségek képezik. A dolgozatban az említett terület egységeket az endogén fejlődés tényezőinek oldaláról vizsgálom. A téma aktualitását jól mutatja már csak az is, és akár a napi hírekben is hallható, hogy még egy ekkora országban is, mint Magyarország, milyen komoly területi különbségek fedezhetők fel az ország keleti és nyugati „végei” között, vagy éppen a főváros és az attól távolabb eső részek viszonylatában. A területi differenciák egyik aspektusát a különféle erőforrások elérhetősége képezi. Engem is ez motivált Dolgozatom témaválasztásakor.

Hazánk méretéből adódóan a járásokat kézenfekvő választásnak ítélem, hogy kellő mélységű elemzés keretében tárjam fel a választott témát. A magyar járások¹, mint területi egységek hazánkban 2013. január 1-től vannak jelen. 174 járás található országunkban. Ez a regionális csoportosítás komoly történelmi előzménnyel bír, már a 13. században is voltak járások, de 1970-ben megszüntették őket, és 2013-ban hozta létre azokat újra az akkori kormány. Ehhez kapcsolódóan került kiépítésre a járási hivatali rendszer, melyek a kormány kirendeltségei, s ezeknek önálló feladat-és hatáskörük van (Hegyesi 2019).

Európában számos országban találhatók járások. Jelenleg a 27 európai uniós országból 12-ben található járás, vagy legalábbis járás méretű önkormányzati szint (Monostori 2019). Monostori (2019) az önkormányzati járásokat vizsgálta, az államigazgatási járásokat kihagyta vizsgálatából, s nem vette figyelembe azt, hogy a járás méretű területi egység alatt található-e önkormányzati szint. Szalkai-Jakobi (2011) a járások központjainak kiválasztásához létrehozott több mutató felhasználásával egy komplex mutatót. Ezen mutató 4 témakört ölel fel, ezek a

¹ https://www.ksh.hu/teruletiatlasz_jarasok

népességszám, az ingázás, a már meglévő közfunkciók száma, illetve a kereskedelmi egységekkel való ellátottság.

Azért is ítélem érdekesnek és relevánsnak a választott témakört, mert az említett terület egységek eltérő pályákon fejlődnek. Gál (2018) is megállapítja tanulmányában, hogy az egyes országokban a területi egységek több szempontból különböznek egymástól, például a felsőfokú végzettségűek arányát illetően, de az iparágak mentén is komoly eltérések figyelhetők meg. Márpedig ezek a területi különbségek „...az egész közösség gazdasági teljesítményét áthatják alá” (Lukovics 2017, 295. o.).

Mindezek alapján, dolgozatomban célja, hogy egy leíró elemzés keretein belül feltárjam és elemezzem Magyarország területi különbségeit a járási rendszer keretein belül az elmúlt évtizedben. A dolgozat konceptuális háttérét az endogén fejlődés elmélete biztosítja, ezen teória keretein belül vizsgálom a területi differenciákat.

A szakirodalmi háttér megválasztását alátámasztja, hogy az utóbbi időben a fejlődés témakörén belül egyre nagyobb teret kap annak endogén irányvonala (Bodnár 2020; Káposzta 2014; Lengyel 2012). Fontosak lehetnek az olyan tényezők is egy régió fejlődésében, melyek nem kívülről jönnek (pl. támogatások), hanem az adott területi egység helyi erőforrásaira támaszkodnak (Farkas 2002).

Kutatási kérdésként azt vizsgálom, hogy hazánk járásai körében megfigyelhető-e egy általános területi mintázat az endogén töketényezők ellátottságát, felhalmozását illetően, vagy az egyes tőkék esetében egyéni sajátosságok dominálnak, és azok határozzák meg a térszerkezetet. Továbbá azt is a vizsgálat tárgyává teszem, hogy az elmúlt években hogyan változott a tőkefelhalmozás hazánk járásai körében, illetve milyen egyéni sajátosságok domináltak, ezek hogyan alakultak az évek folyamán.

.

2. A fejlődés elméletének szakirodalmi áttekintése

Munkámban a fejlődés témakörével foglalkozom, pontosabban a gazdasági fejlődéssel. A fejlődéssel nem csak a közgazdaságtan foglalkozik, hanem más tudományágak, tudományok is foglalkoznak, például a természettudományokat, azon belül is például a biológiát, ahol is az emberi fejlődésről tanulunk, de akár megemlíthetjük a történelmet is, mely során szintén bizonyos szempontból végig nézzük az emberi fejlődést. Illetve a világunk fejlődésével is több tudományág foglalkozik, továbbá a pénz fejlődését is le tudjuk írni egy folyamatként. Borbély (2009) is megerősíti ezt, hogy a fejlődés széleskörűen értelmezett fogalom.

A fejlődés, mint fogalom a II. világháború után került előtérbe (Lengyel 2012a). A szakirodalom többféleképpen, több aspektusból közelíti meg a fejlődésnek a definícióját. A mai napig nincs a fejlődésnek elfogadott definíciója (Todaro–Smith 2009; Nemes-Nagy 2009; Szentes 2011). A fejlődésgazdaságtan eredetileg a nagyon elmaradott országoknak volt jelentős (Szentes 2011). A fejlődés vizsgálatánál nem szabad figyelmen kívül hagyni a különféle globális folyamatokat (Szentes 2011). Szintén Szentes (2011) írja, hogy a fejlődéselméleteknek, a fejlődés-gazdaságtan múltjának több szakasza (4) is volt (Szentes 2011, 141.o):

*„1. az 1940-es évektől az 1960-as évtized közepéig tartó szakasz,
az 1960-as évtized közepétől az 1970-es évtized közepéig tartó szakasz,
az 1970-es évtized közepétől az 1980-as évtized végéig tartó szakasz, és
az 1980-as évtized végétől napjainkig tartó szakasz”*

„A szakaszok megkülönböztetésének indoka és alapja - a történelmi változásokkal összefüggésben - az adott időszakban előtérbe kerülő elméleti irányzat jellege, illetve a különböző irányzatok közötti viszony és annak változása, valamint és nem utolsósorban a fejlődéstan tematikai és „földrajzi” kibővülésének és szemléleti változásának ténye, illetve tendenciája” (Szentes 2011, 141.o). Ennek statikus megfelelője a fejlettség (Nemes-Nagy 2009). A hazai szakirodalomban Nemes-Nagy (1998) fogalmazza meg művében a fejlődés fogalmát, röviden összefoglalva ő változást ért fejlődés alatt Ő is kifejti a fejlődés és fejlettség közötti különbséget. *„A fejlődés (miként statikus párja, a fejlettség) is egyike azoknak az összetett fogalmaknak, amelyek nagyon nehezen definiálhatók, illetve amelyek értelmezése körül – a fogalom értéktartalma miatt – általában nincs közmegegyezés. Az értékmeghatározottság abban a pillanatban hozzákapcsolódik egy- egy folyamat értelmezéséhez, amikor a változás fogalma helyébe a fejlődés kerül”* (Nemes-Nagy 2009, 171. o).

Ahogy a szakirodalomban több helyen is olvasható, a fejlődést és a növekedést sokan összemossák, egy fogalomnak tekintik. Szükséges figyelembe venni a fejlődés és növekedés

közötti különbséget (Nemes-Nagy 2009), „*A fejlődés nem csak mennyiségi, hanem minőségi változást is jelent*” (Lengyel 2012a, 147.o.). Továbbá érdemes foglalkozni a gazdaság növekedése mellett a fejlődéssel is, tehát „*...a gazdasági növekedés elemzése mellett egyre nagyobb jelentősége van a komplex, holisztikus szemléletű területi elemzéseknek, amelyek az adott térség fejlettségi szintjét, illetve fejlődési pályáját állítják vizsgálódásaik középpontjába. A jövőbeni fejlődési pálya vizsgálatában fontos szerepe van az elmúlt évek (évtizedek) során lejátszódott eseményeknek.*” (Kozinczky–Szendi 2021, 25.o.).

A fejlődést változásként foghatjuk fel. A változás, fejlődés, evolúció fogalmak közül a változás az, mely értéksemleges. Maga a változás semmi olyannal nem jár, amivel nem értene egyet mindenki. Inkább ennek a keretbe foglalása, a változás mibenléte az, amikor ennek kapcsán probléma merül fel. A változás felfogható pozitív, illetve negatív irányúnak is, ennek értelmében tudunk beszélni fejlődésről, vagy fordított esetben visszafejlődésből is (Pál 2012).

A fejlődés lehet egy olyan jobbító folyamat, amely egy jobb minőséghez vezet, mégpedig a változó környezeti és gazdasági, illetve nemzetközi környezethez való alkalmazkodás céljából valósul meg (Szentés 2020). Szintén Szentés (2011) fogalmazott meg hasonló definíciót: „*A fejlődés fogalma –legáltalánosabb értelemben –azt a folyamatot jelenti, amely egy alacsonyabb szintű minőségből a minőség magasabb szintjéhez vezet*” (Szentés 2011, 13. o.). Ez a minőségi jelző megjelenik Nemes-Nagy (2009) értelmezésében is, továbbá Lengyel Imre is használja a minőségi jelzőt a fejlődésre.

A fejlődést lehet minőségi szintekre bontani (Szentés 2011). Nézhetjük a fejlődést, mint elméletet rendszerelméleti nézőpontból, akkor a „*fejlődés szerkezeti változást jelent*” (Farkas, 2002, 47.o.). A szerző megállapítja, hogy minél nagyobb változás ment végbe, annál nagyobb az időbeli dinamikája a fejlődésnek. A fejlődés a közgazdaságtanban úgy szerepel, mint gazdasági fejlődés (Farkas 2002). Ez az egy főre jutó bruttó hazai termék növekedése mellett egyfajta szerkezeti változást is jelenthet (Farkas 2002). A fejlődésnek 3 dimenziója létezik (Todaro–Smith 2015, 21.o.): „*Alapvető szükségletek, Önbecsülés, Szabadság*”. A munkámban gazdasági fejlődéssel fogok foglalkozni, azon belül is a területi nézőponttal.

2.1 Gazdasági fejlődés

Mivel a munkámban területi egységeket és azok különbségeit vizsgálom, definiálni kell a fejlődést területi szemszögből is. „*A területi fejlődés az adott térségben élők emberi szükségleteinek korábbinál szélesebb körben, több szükségletre kiterjedően, illetve magasabb szinten történő kielégítéseként tekinthető*” (G. Fekete 2008, 131.o.). Továbbá, G. Fekete (2008)

szintén ebben a művében Oberle et al. 1975-ös műve nyomán a fejlődést összeköti a fenntarthatósággal, és azt mondja, hogy ez egy olyan folyamat, ahol egy adott területi egység egyre növekvő népessége hoz és hajt végre döntéseket, melyek társadalmilag helyesek, s ennek okán nőhet az emberek életszínvonala.

Nemes-Nagy (2009) művében említésre kerül a fenntartható fejlődés, melynek korlátai megjelenhetnek pl. a gazdasági növekedés, mint egyfajta korlát. Itt is tetten érhető az, hogy a gazdasági fejlődés és gazdasági növekedés nem ugyanaz (Nemes Nagy 2009). A fejlődést sokszor a gazdasági növekedéssel nagyon hasonlóan értelmezik, de a gazdasági fejlődés sokkal bővebb fogalom a gazdasági növekedésnél, mert a fejlődés gazdaságon kívüli jellemzőit is célszerű lehet figyelembe venni (Lengyel 2012a). Tudományos munkámban a gazdasági fejlődést vizsgálom. Schumpeter megállapította azt, hogy „...az innováció teremtő rombolást végrehajtva előmozdítja a gazdasági fejlődést” (Lengyel 2018, 21.o).

Samuelson–Nordhaus (2011) 5 tényezőt jelöl meg a gazdasági növekedés, illetve fejlődés meghatározóiként. Ezek az emberi erőforrások, a tőke, a technológia, illetve a természeti erőforrások. Az emberi erőforrások kapcsán megállapítható az, hogy elsősorban ne becsüljük alá ennek jelentőségét, továbbá figyelni kell az oktatásra, illetve az egészségügyet is fejleszteni kell (Samuelson–Nordhaus 2011). A természeti erőforrások kapcsán összefoglalja azt a szerző, hogy a fejlődő országoknak az egyik legkomolyabb erőforrása maga a föld. Ha a föld termékeny, akkor sokkal komolyabb lehet az adott ország kibocsátása. Továbbá a szerző azt is megjegyzi, hogy vannak olyan közgazdászok, melyeknek a megközelítésükkel én magam is egyetértek, hogy a komoly természeti kincsek nem jelentenek önmagában áldást a régió számára. Vannak országok, ahol jól, de vannak, ahol ezeket rosszabbul használták. fel. A tőke kapcsán a szerző leírja, hogy a gazdaságban tőkére van szükség. Illetve a szerző szerint a legfontosabb még a technikai haladás a gazdasági fejlődésben. A fejlődő országok ki bírják használni a technológiai fejlesztések eredményeit. Illetve a fejlett országok képesek lehetnek arra, hogy új technológiával jöjjenek elő, amit a fejlődő országok le tudnak utánozni. Viszont a fejlett technológia feltételei nem biztos, hogy megvannak egy fejlődő országban (pl. szakemberek), így ez korántsem annyira egyszerű. (Samuelson–Nordhaus 2011).

A gazdasági fejlődésnek különböző aspektusai vannak, én az endogén fejlődést vizsgálom LAU1-es szinten. Napjainkban látható az, hogy egyre nagyobb figyelmet kap a fejlődés endogén irányvonala (Bodnár 2020, Káposzta 2013, Lengyel 2012a). *"Endogén alatt a közgazdaságtanban az olyan tényezőket értjük, amelyek nem örökölték („nem Istentől valók”), hanem a gazdasági tevékenység által tudatosan hozták létre azokat. A regionális tudományban*

a régió belül tudatosan kialakított, az egyedi helyi tényezőkön alapuló, alulról szerveződő, a helyi társadalom aktív részvételével zajló közösségi fejlesztéseket, akciókat tartjuk endogén jellegűnek” (Lengyel 2012b, 145.o). Az endogén irányzatok az adott térségben fellelhető, több esetben egyedi tényezőkre próbálták visszavezetni a fejlődést, pl. innovatív klaszterek, tudásrégiók (Lengyel 2020).

Rechnitzer (1993, 155. o.) jól összefoglalja az „endogén források, mint regionális potenciál meghatározóit:

- *tőkepotenciál (rendelkezésre álló termelőbázisok és vagyon),*
- *munkaerő adottsága, iskolázottsága, képzettsége,*
- *infrastruktúra felszereltsége,*
- *földrajzi helyzet,*
- *környezeti állapot és minőség,*
- *piaci kapcsolatok (keresleti tényezők),*
- *szocio-kulturális adottságok,*
- *döntési-intézményi és hatalmi rendszer*”

Egy adott régió fejlődéséhez nem elegendő a kívülről jövő tényezők, pl pénzügyi befektetések, hanem szükséges a helyi erőforrások kihasználása, továbbá sok leszakadt térség esetében szerintem nem az a megoldás, hogy még több tőkét allokálunk, hanem a helyi erőforrásokat jobban hasznosítjuk (Jóna 2013). Valóban, inkább a belső mechanizmusokra kell inkább alapozni a régiók fejlődését (Benko 1995). Káposzta (2014) is arról ír, hogy érdemes az endogén fejlődési tényezőket vizsgálni a térségekben. A rendszerezést a tőke fogalmára alapozzák (Lengyel 2012a).

Az endogén erőforrásoknak egyre komolyabb a szerepe a helyi gazdasági növekedésben a releváns szakirodalom szerint. „Az endogén fejlesztési szemlélet képes a helyi erőforrásokat dinamizálni, és az egészséges folyamatokat visszaállítani”(Goda–Kassai 2010, 96. o). Ez az újfajta rendszer segít például a kevésbé fejlett térségeknek is, hiszen nekik is lehetnek nagyon jó helyi erőforrásaik, ez segíthet nekik a fejlődésben (Káposzta 2014).

Sokkal könnyebben kalkulálható a megélhetés, a gazdasági növekedés, ha a helyi gazdaságra támaszkodunk, de sajnos a külföldről jövő termékek vannak országunkban is nagyobb többségben, s így a helyi erőforrások használata háttérbe szorulhat. (Káposzta 2014). Érdemes az alulról szerveződő gazdaságot fejleszteni, de ez függ a környezettől például, hogy mit tudunk termelni illetve a támogatásoktól, amiket kapunk például az államtól. Ebből fakad, hogy sok térségnek nélkülözhetetlen a helyi erőforrások használata (Káposzta 2014). „Egy

közösség, település, térség megfelelő működéséhez az egészség valamennyi fenti dimenziójára „szükség van”. A testileg és mentálisan egészséges ember a legfontosabb erőforrás, hiszen biztosítja a munkaerőt, a népesség fennmaradását, a képességek, hagyományok tovább örökítését, az intézmények fenntartását, a jövedelem megtermelését, a közösségszervező erőt.” (Bakos–Bálint 2015).

Lengyel (2011) szintén megerősíti, hogy a top-down regionális gazdaságfejlesztési stratégiák háttérbe szorultak, az exogén erőforrások elkezdtek háttérbe szorulni, és egyre inkább a bottom-up fejlesztési stratégiák kerültek előtérbe, melyek az endogén tényezőkre építenek. A helyi sajátosságok segítségével kell végrehajtani a helyi fejlesztéseket (Lengyel 2011). A települések esetében például látható az, hogy az egyik legfontosabb tényező a fejlődésükben a helyi vezetés (Tóth 2018). *„Minden település egyedi sajátosságokkal rendelkezik”* (Tóth 2018, 61. o). A szerző ugyan a cikkében településeket vizsgál, de véleményem szerint ez minden területi egységre érvényes megállapítás.

Farkas (2002) megjegyzi, hogy csak a helyi erőforrásokra nem lehet minden esetben támaszkodni, ugyanakkor azt is írja, hogy nem tegyük magunkat függővé a külső forrásoktól, mert ha ezek elmaradnak, akkor a térség nem fog fejlődni, sőt, inkább visszafejlődik, ezen megállapításokat Hoggart–Buller 1994-es és Cernea 1994-es szerzőktől származtatja. Megjegyzendő, hogy itt is látható az, hogy az endogén fejlődésnek főleg a vidéki térségekben van komoly szerepe, illetve a vidékfejlesztés során (Farkas 2002).

2.2 Az endogén fejlődés elméleti áttekintése

A szakirodalomban az endogén fejlődés mérésére találhatunk a szakirodalomban különböző mutatókat. Ennek értelmében tehát érdemesnek tartom először bemutatni a tőkeelméleteknek bizonyos aspektusait. Tóth (2010) megállapítja azt, hogy a szűkebben vett tőketényezőket illetően ugyan egyetértés van a szakirodalomban, de tágabb értelemben nem egyértelmű a helyzet.

A kezdetektől fogva komoly viták vannak annak tekintetében, hogy hogy értelmezzük a tőkét, sőt, az elmúlt évszázadokban többféle tőkedefinícióval találkozhatunk (Tóth 2010; Tóth 2018). A magyar és külföldi szakirodalomban egyaránt megtalálható például a társadalmi tőke, humán tőke, természeti tőke, továbbá a társadalmi tőke is, utóbbiról több folyóirat cikk, tanulmány jelent meg hazánkban is különböző értelmezésben. Farkas (2007, 1.o) említi tanulmányában a marxi tőkefogalmat, ami *„olyan tulajdon, amelynek felhasználásával a tulajdonos ráfordításaihoz viszonyítva többlet hozamra (profitra) tehet szert.”* Illetve szintén

Farkas művében említésre kerül a tőke, mint termelési eszköz. De a hétköznapi ember a tőke alatt a pénz, illetve a pénztőkét érti (Botos 2015).

Ahogy Tóth (2013) is megállapítja, a tőkeelméletek fogalmát ki kellett szélesíteni a 20. század második felétől. Ahogy az 1. táblázatban is láthatjuk, valóban sokkal több tőkefajta került definiálásra napjainkig. Példának okáért, ahogy az említett szerző is megjegyzi, Bourdieu a tőkét úgy fogja fel, mint általános erőforrást.

1. táblázat: A tőkeelméletek a múltban és jelenben

Az összehasonlítás szempontja	Hagyományos tőkeelmélet	Új tőkeelmélet
Jellemző időszak	XVII. század – 1950-es évek	1950-es évek – napjaink
Jellemző tőkefajták	pénztőke, befektetett tőke, állótőke, állandó/konstans tőke, változó/variábilis tőke, emberi tőke	gazdasági tőke, kulturális tőke, szimbolikus tőke, társadalmi tőke, tudástőke, kreativitás tőke, pszichikai tőke, intellektuális tőke, szervezeti tőke, strukturális tőke, kapcsolati tőke, természeti tőke, területi tőke
Jelentősebb képviselők	Petty, Quesney, Turgot, Smith, Ricardo, Mill, McCulloch, Say, Marx, Thünen, Böhm-Bawerk, Fisher, Wicksell	Bourdieu, Tomer, Machlup, Schultz, Coleman, Putnam, Becker, Edvinsson-Malone, Stewart, Sveiby, Lin, Sprenger, Stehr, Florida, Markman, Fukuyama, Camagni

Forrás: Tóth (2013) alapján saját szerkesztés

Farkas definiálja a társadalmi tőkét, illetve a tőkét Bourdieu felfogása alapján. Az ő felfogása nagyon tetten érhető tanulmányában, de más közgazdászoknál is tetten érhető az ő tőkefelfogása. A társadalmi tőke értelmezésénél is több szerzőnél is tetten érhető az előbb említett közgazdász tőkeértelmezése. A tőkék különféle definíciója megjelenik a különböző endogén fejlődésre épülő modellekben. Erre komoly példa a megújult piramis modell a területi versenyképességgel kapcsolatban, illetve a területi tőke koncepciójában is. Továbbá, ahogy fentebb is említettem, a szakirodalomban megtalálhatóak különböző értelmezései a tőketényezőknek.

A tőkét, mint említettem fentebb, sokan azonosítják a pénztőkével (Botos 2015). Továbbá az általam vizsgált modellekben minden szerző mást tart fontosnak. A tőkefogalmak már évszázadok óta vita tárgyát képezik, rengeteg tőkefogalom látott már napvilágot (Tóth

2010, Tóth 2018). Bizonyos modellekben megjelennek a materiális (anyagi javak), s immateriális csoportosítás a tőketényezők esetében (Bodnár 2020,Kniesz 2018).

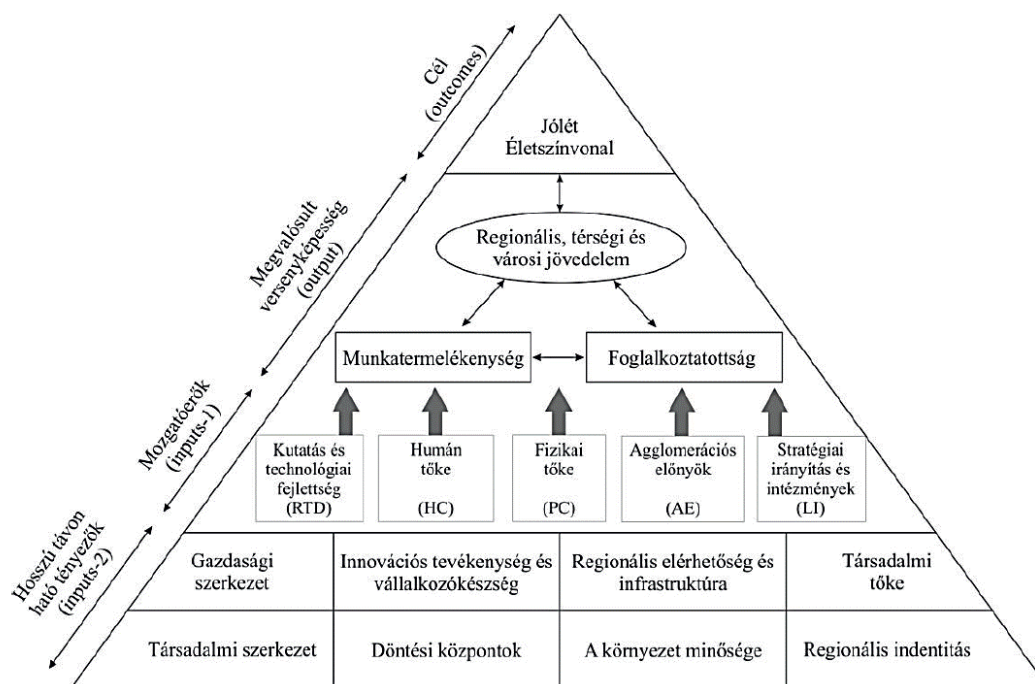
Az alábbiakban az endogén fejlődés tényezőit alapul vevő modelleket fogom ismertetni. Bemutatom a Lengyel Imre féle megújult piramis modellt. Ismeretem a Dinya féle kistérségekre készült modellt, mely szintén az endogén tényezőket veszi alapul. A fejezet további részében bemutatom a területi tőke modelljét, mely a tőketényezőknek egyfajta rendszerezése (Bodnár 2020). A területi tőke kapcsán ismertetem Camagni megközelítését. Ismertetem a területi tőke fontos fogalmait, mely közül fontosnak tartom az OECD által írt definíciót ismertetni, hiszen a szakirodalomban sokan használják ezt a definíciót. Így komoly relevanciája van a véleményem szerint a téma kapcsán. Bemutatom a területi tőkének a tényezőit, továbbá a területi tőkén belül ismertetem Rechnitzer Győr városára felállított modelljét, ahol szintén megjelennek az endogén fejlődést jellemző mutatók. Ezek a társadalmi, humán, kulturális tőke. A fejezet végén ismertetem az általam vizsgált mutatókat. Bemutatom az elméleti háttérüket, továbbá bemutatom azt, milyen módon lehet őket mérni. Bizonyos mutatókat, mint például a humán tőke, nehezebb mérni (T. Kiss 2012). Tehát bemutatom azt, hogy ezek a tőketényezők mennyire mérhetőek, illetve számszerűsíthetők. Bemutatom tehát a tőketényezőknek az elméletüket, ismertetek néhány azzal a tőkével foglalkozó szakember megközelítését.

2.2.1 A megújult piramis modell

Az endogén fejlődés vizsgálata során, ahogy Bodnár (2020) is megjegyzi könyvében, szükséges megemlíteni a megújult piramismodellt (1.ábra). Ugyan ez a modell nem teljesen kapcsolódik a témához, de ahogy a fentebb említett szerző említette, szükséges bemutatni a versenyképesség modelljének endogén megközelítését.

Ebben a modellben, mint az ábrán is látható, az endogén növekedés és fejlődés tényezői kerültek bele a Lengyel Imre féle megújult piramismodellbe. Itt a mozgatóerők a különböző tőketípusok, illetve például az agglomerációs előnyök, de egyben megmaradtak a régebbi piramismodell tényezői is, ahogy erről Lengyel–Szakálné Kanó (2012) is említést tesz.

1. ábra: A Lengyel Imre féle megújult piramis modell

Forrás: Lengyel (2016, 143.o)

A megújult piramismodell (1. ábra) 4 szintje az alábbiakból áll (Lengyel 2016, 75-76.o):
 „Cél (outcomes): a régióban élők jólétének (welfare), életszínvonalának javulása.

Megvalósult versenyképesség (output, a korábbi alapkategóriák): a versenyképesség mérését lehetővé tevő (jövedelem, munkatermelékenység és foglalkoztatottság) mutatók.

Mozgatóerők (inputs-1, a korábbi alaptényezők): a megvalósult versenyképességet közvetlenül meghatározó gazdasági tényezők, amelyekre regionális gazdaságfejlesztési programok dolgozhatók ki, ezáltal javulhat a régió versenyképessége és felgyorsítható fejlődése

Hosszútávra ható tényezők (inputs-2, korábban sikerességi faktorok): a megvalósult versenyképességet és mozgatóerőket közvetve, áttételesen befolyásoló, elsősorban gazdaságon kívüli tényezők, amelyek hosszabb időszakon keresztül módosulnak és főleg a területfejlesztéspolitika képes befolyást gyakorolni rájuk”.

Továbbá, különböző, az endogén fejlődésméletekben megfogalmazódó mutatók kerültek be az elemzésbe, mint például az „agglomerációs előnyök”, illetve a „stratégiai irányítás és intézmények” (Lengyel 2016, 75.o)

A megújult piramis modellnek több alkalmazási területe is van nemzetközi szinten. Például Angliában térségek fejlesztésének stratégiájának kialakítására használják. Továbbá mint a megújult, mint az eredeti piramis modellt használják a nemzetközi szakirodalomban (Lengyel 2017).

2.2.2 További elméletek az endogén fejlődésről.

Az endogén fejlődést jellemző tőkeindikátorok tekintetében különböző aspektusok jelennek meg (Bodnár 2020). Lengyel (2021, 321. o) például Stimsons et. al. irányzatát, definícióit ismerteti:

„Termelő tőke: ez összhangban áll a neoklasszikus felfogással, ahol a hagyományos termelési függvény a munkától és tőkétől függ;

Humán tőke: a munkaerő minőségét jelenti, amely az oktatásból, szakképzésből vagy az új képességek gyors elsajátításából ered, amint az endogén növekedési elméleteknél bemutattuk, lényeges, hogy ez a humán tőke minél egyenletesebben terüljön szét a népességen belül;

Társadalmi tőke: az emberek közötti interakció és kommunikáció milyensége, amely a társadalmi-gazdasági kapcsolatok, az üzleti hálózatok (formális és informális), bizalmon alapuló együttműködések stb. feltétele;

Kreatív tőke: az új kihívásokra és új lehetőségekre való hatékony választ, a vállalkozókészséget, az újszerű gondolatokat, az innovatív előrelátást stb. teszi lehetővé;

Ökológiai tőke: az élhető környezet, a tiszta levegő és víz, a rekreációs lehetőségek, a városi zöld terek stb. mind szükségesek egy térség tartós és kiegyensúlyozott fejlődéséhez.”

Dinya (2013) Stimsons et.al, Radej, illetve hazai szerzők koncepciója, definíciói alapján felállított szintén egy saját modellt, mely kifejezetten a kistérségekre vonatkozik ugyan, de érdemesnek tartom megemlíteni, hiszen ez is az endogén fejlődés elméletén alapszik. Dinya a modelljével Stimsons és szerzőtársai modelljére reflektál (Bodnár 2020). Egy öt tényezős modellt állított fel, melynek további 4 altényezőt adott meg.

Ezek a tényezők a fenntartható, közösség, a fenntartható gazdaság, a fenntartható infrastruktúra, fenntartható természeti környezet, fenntartható intézményrendszer (közfoglalkoztatások). Az alábbi ábra nagyon szemléletesen mutatja azt be, milyen altényezők tartoznak ezen indikátorokhoz. A szerző művében megtalálható ábra (2. ábra) nagyon jól szemléltet, mely a következő oldalon megtekinthető.

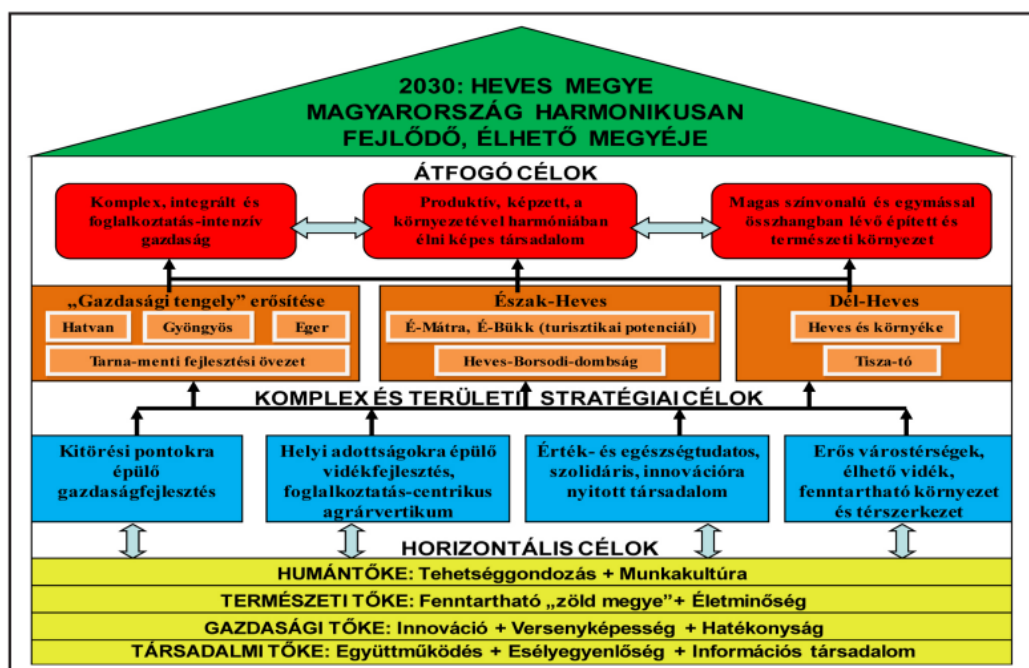
2. ábra: A fenntartható fejlődés tényezői

Forrás: Dinya (2013, 25.o)

Dinya (2013) Heves megyére vonatkozólag végzett el egy vizsgálatot (3.ábra).A következő ábrán látható, hogy a modelljében figyelembe vette a humán tőkét, gazdasági tőkét, társadalmi tőkét, természeti tőkét a megye fejlesztési terveivel kapcsolatban, mint horizontális cél Utóbbi kapcsán az tapasztalható, hogy nagyon leértékelik ennek a szerepét a regionális fejlődésben, pedig fontosak a természeti értékek is (Dinya 2013).

3. ábra: Heves megye fejlesztési terve 2030-ig

Forrás: Dinya (2013) saját szerkesztés

2.2.3 Területi tőke szerepe a gazdasági, illetve endogén fejlődésben

A területi tőkéről az endogén fejlődés vonatkozásában említést kell tenni. A regionális gazdasági fejlődés, növekedés kapcsán nagyon fontos a területi tőke szerepe. Komoly hatással van a kohéziós politikára. A regionális politikára is komoly hatással van a területi tőke (Fratesi–Pelucca 2018). A területi tőke elemzésének az a célja, hogy megértsük a régiók gazdasági teljesítőképességét mélyebben (Fratesi–Pelucca 2018). A tőkefogalmak összekapcsolódtak a térbeliséggel, mert például a gazdasági növekedés mutatóinak értelmezése miatt korábban is megjelentek a klasszikus tőkefogalmak. A tőke területi aspektusból is feltűnik a szakirodalomban, s innen jön a területi tőkének a fogalma (Tóth 2013).

A területi tőke kapcsán több megközelítést ismerhetünk (Jóna 2013). A területi tőke több összetevőből tevődik össze (Jóna 2013). A területi tőke a tőketényezők keretbe, rendszerbe foglalását jelenti (Bodnár 2013). Például Jóna (2013) az OECD megközelítését is írja cikkében: *„A modell a területi tőke három forrását különíti el: a látható tényezőket, a láthatatlan összefüggéseket és a megfoghatatlan tényezőket. E három kategória egymástól csupán elméleti szinten választható külön, a valóságban kölcsönösen meghatározza egymást. A három rész (a természeti és területi tényezők, valamint a térség gazdasági szereplőihöz és a lokális társadalom tagjaihoz együttesen hozzárendelhető anyagi és nem anyagi tőkeelemek) összege adja a területi tőke összértékét.”* (Jóna 2013, 37. o).

A területi tőkének különböző definíciói vannak. Tóth (2013, 16.o) a következőként fogalmazta meg: *„a területi tőke egy térség anyagi (megfogható) és nem anyagi (nemmegfogható) tényezőinek és jellemzőinek leírására szolgáló lehetséges megközelítés, a helyi erőforrások együttese, amelynek nagysága, összetétele és hasznosíthatósága régióként eltérő. A területi tőke terület- vagy helyspecifikus erőforrás-portfólióra utal, a területrendszer sajátja, valamint lehetséges eszköz arra, hogy összetevőit értékes cselekedetekre válthassuk”*.

A területi tőkét nagyon sokan használják különböző térségek jellemzésére. Tóth (2011) is közli a publikációjában, hogy a területi tőkének az évek alatt egyre több lett a szerepe, erről az Európai Unió szakértői anyagai is számot adnak. Az Európai Unió szakértői anyagaiból leszűrhető az, hogy az esetükben a társadalmi tőke-területi tőke párban jelenik meg. De más szerzők meg felosztják a tőketényezőket materiális, illetve immateriális tőketényezőkre (Tóth 2011).

Az OECD összeállított egy olyan listát, amely tartalmazza a területi tőkét meghatározó tényezőket. Ez tartalmazza az anyagi és nem anyagi javakat (Tóth 2010, 73.o):

„-a terület földrajzi elhelyezkedése, helyzete, nagysága, adottságai, éghajlata, természeti erőforrásai, termelési lehetőségei;

-a terület életminősége, városainak agglomerációs gazdasága, üzleti tevékenységére pozitívan ható ipari körzetei, a tranzakciós és szállítási költségeket csökkentő üzleti hálózatai;

-a terület jellemző hagyományai, szokásai;

-nem közvetített kölcsönös függőségek: befogadókészség, a gazdasági szereplők együttműködését elősegítő informális szabályok (melyek képessé teszik a gazdaság szereplőit az együttműködésre bizonytalan helyzetekben is);

-kölcsönös segítségnyújtás és szolidaritás (melyek gyakran az ugyanabban a szektorban működő kis és közepes nagyságú vállalkozásokban fejlődnek ki);

-a terület kis- és középvállalkozásainak hálózatai, klaszteresedés; -a területen található formális intézmények, azok szabályai és gyakorlata; -továbbá a helyi termelők, kutatók és politikusok kombinációja, együttműködése.”

Jóna (2012) hozzáteszi, hogy a területi tőke OECD szerinti értelmezésében is fontos szerepet kap az endogén fejlődés, mely a régiók fejlődéséhez hozzájárul. A folyóiratcikkben levő táblázatból is látható, hogy a területi tőkének több része van, vannak a látható tényezők, a láthatatlan tényezők, és az immateriális (megfoghatatlan tényezők).

A szerző említést tesz Camagni modelljéről is (4. ábra), mely 3 tényezőt ad meg, ezek pedig a tárgyi, vegyes és nem tárgyi javak (Camagni 2009). Camagni a területi tőke modelljében 9 tényezőt ad meg, melyben megtalálhatóak az endogén fejlődés tényezői is: „*Humán tőke, kapcsolati tőke, társadalmi tőke, tulajdonosi hálózatok, kooperációs hálózatok, források, K+F et közvetítő ügynökségek, kapcsolatot erősítő szolgáltatások*” (Czakó–Döry 2016, 22.o). A Camagni modelljében a 4 sarokban lévő tényező kezelhető úgy, mint a területi tőke 4 alaptényezője (Bodnár 2013), melyet a következő oldali ábra nagyon jól szemléltet.

R i v a l i z á l á s	Magas rivalizálás (magán javak)	Magán állótőke állomány Pénzben kifejeződő externáliák (hard) Dijköteles javak (kizárólagosság)	Kapcsolati magán szolgáltatások: - a cégek külső kapcsolatai - K+F eredmények transzfere Egyetemi spin-offok	Humán tőke: - vállalkozókészség - kreativitás - magán know-how Pénzben kifejeződő externáliák (soft)	c i f
	(klub javak)	Tulajdonosi (saját) hálózatok Kollektív javak: - tájkép - kulturális örökség (magán 'együttesek')	Kooperációs hálózatok: - stratégiai szövetség K+F-ben és tudásban - PPP a szolgáltatásokban és tervezésben Természeti és kulturális erőforrások kormányzása	Kapcsolati tőke: - együttműködési képesség és kollektív tevékenység - kollektív kompetenciák	b h e
	(kevert közjavak)	Erőforrások: - természeti - kulturális Társadalmi állótőke: - infrastruktúra	Ügynökségek a K+F transzferére Befogadóképesség az új eszközök iránt Agglomerációs és körzeti előnyök	Társadalmi tőke: (önkéntes részvétel) - intézmények - magatartásminták, értékek - bizalom, reputáció	a g d
	Alacsony rivalizálás				
		Tárgyi javak (hard)	Vegyes javak (hard + soft)	Nem tárgyi javak (soft)	

A területi tőkének az elemeit többen is csoportosították, például a Rechnitzer–mahó (2011) szerzőpáros is. Ők az alábbi tényezőket adták meg (Rechnitzer–Smahó 2011, 25.o):

„A közjavak és az infrastruktúra egy meghatározott, az adott helyhez kapcsolódó, onnan el nem mozgatható része, s ezek egyben a területi egységnek mint közösségnek nyújtanak szolgáltatásokat.

Elmozdíthatatlan jóságok, amelyek csak ott és csak abban a formában, illetve működési rendszerben vannak jelen az adott területen (pl. kulturális örökség, adott táji, környezeti tényezők).

Helyspecifikus javak, amelyeket nem lehet más területrendszerben megtalálni (pl. helyi termékek, szolgáltatások, gazdasági együttműködések).

Társadalmi tőke: normák és értékek rendszere, amely az adott helyen alakult ki éppen az ott lévő történeti adottságokból következően, s egyben valamelyest a közösséget is jellemzi, annak egybetartozását is ösztönzi.

Kapcsolati tőke: a helyi szereplők által létrehozott belső és külső társadalmi együttműködési rendszerek, amelyek éltetik a helyi tudásokat, azok folyamatos megújítását és terjesztését ösztönzik, illetve arra készítetnek.

Helyi hálózatok: gazdasági és nem gazdasági együttműködést, kooperációt folyamatosan éltető, azt segítő formális és informális tényezők együttese, amelyek csak az adott területi egységben figyelhetők meg, sajátosságokat képviselve.” A társadalmi, kapcsolati tőke, illetve a helyi hálózatok a tágabb értelemben vett társadalmi tőkének a részei (Bodor 2012).

Érdemes említést tenni a területi tőke funkciójáról a vidékfejlesztésben. Ugyan a vidékfejlesztési programoknak a NUTS-3-mas területi egységek az alapjuk, egy-egy ilyen vizsgálatnál nem kikötés az, hogy ebbe a területi egységekbe tartozzanak azok a területi egységek, amiket fejleszteni kell. Kiemelt mozzanat a fejlesztés során, hogy meghatározzuk a helyi erőforrásokat, hogy a fejlesztéseket az elérhető erőforrásokhoz alakítsák. A területi tőke a vidék fejlesztésének aspektusából kettős. Egyik aspektusból nagy szerepe van a térségek tőketényezőinek feltárásában, illetve ezek felhalmozásának megállapításában. Ezekből tudjuk kikövetkeztetni a fejlesztendő területeket. Illetve, később a fejlesztések közül meg tudjuk később állapítani (közben vagy utána), hogy melyek hatékonyak, s melyek nem (Kneisz 2012).

A területi tőke mérése kapcsán több dolgot érdemes lehet megemlíteni. A területi tőke mérése olyan régiókban tud jobban megvalósulni, ahol több a rendelkezésre álló adathalmaz. Ugyan jobb lehet mérni kisebb területi egységeket, például a NUTS-3-mas térségeket, ahol jobban megragadható a területi tőke, viszont a NUTS-3-mas szintnek komoly hátránya az, hogy az adatelérés limitált (Fratesi–Pelucca 2018).

A területi tőke modelljei, megközelítései túllépnek a fejlődés vizsgálatánál használt

felfogásoknál. A Camagni féle rendszerezés bevezeti a humán tőke fogalmát, kapcsolati illetve társadalmi tőke fogalmát. A területi tőke rendszere kiválóan foglalhatja össze azokat a mutatókat, amelyek szükségesek az endogén fejlődés vizsgálatához (Lengyel 2012a).

Rechnitzer (2016) Győr vonatkozásában vizsgálta meg a területi tőkét, és ő 3 tényezőt határozott meg: gazdasági tőke, társadalmi tőke, kulturális tőke. Bourdieu (1999) is pontosan ezt a 3 tőkétényezőt határozta meg, tehát Rechnitzernél is tetten érhető Bourdieu tőkefelfogása. Mind a három indikátor értelmezésében közös az, hogy a szerző mindegyiket 3 szintre osztja, makroszintre, mezoszintre, mikroszintre, illetve ezen belül vannak formális és informális elemek. Ezeket összefoglaltam táblázatban a könyvben található ábrák alapján. Bodnár (2020) megjegyzi a modellel kapcsolatban, hogy ugyan ezt a modell a szerző Győr városára állította fel, vidékies terek elemzéséhez is jól használható a modell.

A gazdasági tőke „*azon termelő és nem termelő (magán, vegyes, köz) javak összessége, amelyek egy területrendszerben rendelkezésre állnak, az adott erőforrások átalakítására, majd hasznosítására, s az ebből kapott eredményeket a tőke tulajdonosok céljaikra használják fel*” (Rechnitzer 2016, 24.o). Művében megjegyzi, s ezzel magam is egyetértek, hogy a gazdasági tőkét a kormányzat, illetve hatalom milyensége is tudja befolyásolni, ez függ például a gazdaságpolitikától, például adóztatás, támogatások (1. táblázat).

2. táblázat: Gazdasági tőke

Szintek		formális		informális
Makroszint	Gazdasági környezet	Fejlesztési irányok és támogatások	Üzleti	Befektetési környezet
		Gazdasági szabályozók	környezet	Gazdaság stabilitása
Mezoszint	Lokalizációs előnyök	Adórendszer		Intézményrendszer
		Bázis és kiegészítő szektorok	Urbanizációs előnyök	Helyi gazdasági milliő
		Telephelyi kínálat		Városi szolgáltatói tér
Mikroszint	Működés, üzemeltetés	Hálózatok		Helyi fejlesztés, imázs
		Piaci stratégiák		Kapacitások minősége
		Megtérülés	Beruházási hatékonyság	Működés biztonsága, tartóssága
		Fejlesztési költségek		Menedzsment értékítélete

Forrás: Rechnitzer (2016) alapján saját szerkesztés

A kulturális tőke (2. táblázat) esetében látható, hogy beletartozik például a család, illetve különböző közösségek által teremtett viselkedési formák, továbbá, egy adott területi egységben.

A szerző a művében Győrről beszél, így egy városban felhalmozódhatnak a kulturális javak is (Rechnitzer 2016). A kulturális tőke „az emberek, s közösségeik által létrehozott és felhalmozott ismeretek, tudások, munka- és élettapasztalatok, materiális és immateriális javak, amelyeket az egyének és közösségek, s intézmények folyamatosan elsajátítanak, használnak, alakítanak és megújítanak” (Rechnitzer 2016, 22.o.)

3. táblázat: Kulturális tőke

Szintek	Formális	Informális
Makroszint	Intézmények	Iskolázottság
		Inspiráció Tudás elismerése, ösztönzése
		Kulturális, oktatási javak és intézmények Innováció és kreativitás
Mezoszint	Tudástér	Kultúra fogyasztása
		Kultúra nyitottsága
		Lakosság
Mikroszint	Integráció	Tudás
		Társadalmi szerkezet
		Értékek
		Jövőalkítás
		Megújítási képesség
		Innovációs aktivitás
		Közérzet
		Elismerés, értékelés
		Intézményhasználat
		Közösségépítés, siker
		Jelenlét, megjelenés
		Nyitottság, befogadás

Forrás: Saját szerkesztés Rechnitzer (2016) ábrája alapján

A társadalmi tőke „azon aktuális és potenciális erőforrások összessége, amelyek a kölcsönös ismertségek vagy elismerés többé-kevésbé intézményesült viszonyai tartós hálózatának birtoklásához kapcsolódnak, vagy másként kifejezve, olyan erőforrásokról van szó, amelyek az egy csoportba való tartozáson alapulnak” (Rechnitzer 2016, 22.o.). A szerző Bourdieu definícióját használja a társadalmi tőke jellemzésének tekintetében. A szerző itt kiemeli külön, hogy egy városról van szó, a város egyediségét fejezi ki a társadalmi tőke (3. táblázat)

4. táblázat: Társadalmi tőke

Szintek	Formális	Informális
Makroszint	Tranzakció	Intézmények
		Kollektív
		Konvenciók
Mezoszint	Lokalizáció	Normák
		cselekvés
		Magatartási szabályok
Mikroszint	Információ	Szabályok
		Reprezentációk
		Pozícionálás
		Helyi
		identitás
		Áramlás
		Közösségek
		Hatalom
		Társadalmi kapcsolatok
		Együtt-
		működés
		Bizalom
		Reputáció
		Értékek

Forrás: Saját szerkesztés Rechnitzer (2016) ábrája alapján

2.2.4 Tőketényezők definiálása, elemzése

Az alábbiakban ki fogom fejteni azokat a tőkéket, melyeket használni fogok, amelyeket az áttekintett modellek alapján, illetve az áttekintett szakirodalmak alapján választottam ki őket: gazdasági tőke, humán tőke, társadalmi tőke, kulturális tőke. Ebben az alfejezetben fogom ismertetni a tőketényezők elméleti háttérét, különböző megközelítéseit. Ismertetni fogom, hogy mely szerző hogy közelítette meg az adott tőketényezőt. Végezetül, be fogom mutatni, hogy a tényezőket mennyire lehet mérni, illetve nem mérni. Mint az olvasható is lesz, vannak könnyen, illetve nem annyira könnyen mérhető mutatók.

2.2.4.1 Humán tőke

Bourdieu (1999) 3 tőkét különböztetett meg, a társadalmi, kulturális és gazdasági tőkét. A humán tőke esetében az látható, hogy a termelőképesség, termelés és fizikai tőkével párhuzamban próbálták definiálni a szerzők a humán tőke fogalmát, főleg Thurrow és Schultz értelmezésében (T.Kiss 2012). Írja azt is a tanulmányában több neves külföldi szerzőt is figyelembe véve, hogy a humán tőke nem mérhető olyan könnyen, hiszen pl. az emberek egészségi állapotáról, illetve egyéb más tényezőkről nem találunk számszerűsíthető adatot. A humán tőke különböző értelmezései eltérő eredményekre vezethetnek minket (Balog 2021)

Balog (2021) beszél tanulmányában az OECD által megadott definíciókról is, mindegyik, OECD által írott értelmezésben megjelenik például az egyén tudása, ami szintén nem igazán mérhető. A humán tőke továbbá *"ide azok a tudás- és képességformáló képzések, tréningek tartoznak, melyek a munkaerő minőségét javítják, végső soron a termelési output minőségi és mennyiségi fenntartását határozzák meg"* (Jóna, 2015, 159.o). A humán tőke a fejlődés egyik nagyon fontos tényezője, mint az egészség, mint az oktatás nagyon fontos a fejlődés szempontjából (Todaro – Smith 2009). Tóth (2010) is az OECD definíciói segítségével közelíti meg a humán tőke fogalmát, ő itt arról ír, hogy *„az egyénekben beágyazódott tudás, a szakértelem, a hozzáértés, egy adott tevékenység végrehajtására való képesség, amely megkönnyíti az egyéni, társadalmi és gazdasági jólét megteremtését”* (Tóth 2010, 68.o).

A humán tőke kiemelt fontosságú a makroszintű elemzések körében egy-egy területi egység gazdasági növekedésének aspektusából. Több olyan növekedési modell van, amely a humán tőkét veszi alapul, központi szerepe van az emberi, humán tőkének a gazdasági növekedés szempontjából. Több tanulmány is foglalkozott azzal, hogy például a magasabb

iskolai végzettség milyen hatással van a gazdasági növekedésre (T. Kiss 2012).

Todaro–Smith (2009) megközelítésében az egészségnek és az oktatásnak, iskolázottságnak igen közeli kapcsolata van. Ezt Szakálné Kanó (2018) is megerősíti, mikor arról beszél, hogy a humán tőke akkor alkalmazható a legjobban, ha egészségileg is rendben van. Tehát megállapítható, hogy a humán erőforrás, s az egészségügy között szoros kapcsolat áll fenn (Szakálné Kanó 2018). T. Kiss (2012) is említést tesz arról, hogy az emberi tőkének megjelennek olyan tényezői, amelyek például az egészségüggyel kapcsolatosak.

A gazdaságban az egyik, ha nem a legfontosabb tényező az ember. A humán tőke esetében a tanulás tekinthető beruházásnak, ezen időszak alatt szerzi meg az ember például a végzettségeit. Ezen periódus alatt tud felhalmozódni a humán tőke (Balog 2021).

A fentebb említett szerző, Balog (2021) a Pénzügyi szemlébe íródott cikkében a humán tőke és a gazdasági növekedést vizsgálja 2014-2019 között. Alapvetőleg, ahogy a szerző is megjegyzi, azt várnánk, hogy a kettő közötti kapcsolat pozitív lesz, de a mérés végül egészen mást fog mutatni. Ennek a hátterében valószínű az egyéb, immateriális tőkék (pl K+F) áll. Ezeket régebben nem vizsgálták. A szerző megállapítja azt, hogy ezek az immateriális tőkék is lényegesek lehetnek a gazdasági növekedés szemszögéből. Ebből Balog (2021) azt a következtetést vonja le, hogy ahhoz, hogy a humán tőke pozitívan járuljon hozzá a gazdasági fejlődéshez, ha a humán tőke növeli a fentebb említett immateriális tőkéket is.

A szerző tanulmánya arra hívja fel a figyelmet, amivel én magam is egyetértek, hogy Európában nagyon komoly reformokra van szükség ahhoz, hogy a humán tőke el tudja látni a gazdasági növekedést serkentő funkciót. Illetve még a szerző szintén megjegyzi, hogy a humán tőke hatása szempontjából érdemes olyan módszereket keresni ennek méréséhez, amire még senki se figyelt fel.

A humán tőke mérése nem a legkönnyebb feladat. A humán tőkét többféleképpen lehet megadni. Vannak monetáris mérhető mutatók, a jövedelemalapú (a keresetek becslésén alapul) és a költségalapú módszer (a humán tőke előállításából indul ki), ezek olyan mutatók, amelyek pénzben kifejezhetők, s ezekben a piaci értékítéletet is figyelembe veszik, meghatározásukhoz szükség van a piacra. Illetve vannak olyan mutatók, amelyek a piacot, piaci folyamatokat nem veszik figyelembe. Itt az oktatást, mint humán tőke beruházást veszik figyelembe. Nincs olyan mérőszám, amely minden kérdéskörhöz alkalmazható lenne. (T. Kiss, 2012).

2.2.4.2 Társadalmi tőke

A társadalmi tőke Kis (2006) írásában Bourdieu, ill. Coleman értelmezései láthatóak, azokat használja. Mind a ketten csoportosították a tőketípusokat kicsit más szempont szerint, de a társadalmi tőke mindkét szerző esetében fellelhető, ahogy a folyóirat cikk is mutatja. Ismertetik is Bourdieu definícióját: *„a társadalmi tőke azon jelenlegi és lehetséges erőforrások együttese, amelyek a kapcsolatok egy olyan tartós hálójához kötődnek, amelyek a kölcsönös ismeretségen és elismertségen alapulóan többé-kevésbé intézményesítve vannak.”* (Kis 2006). Farkas (2013) szerint a társadalmi tőke erősen összefügg a társadalmi erővel. A társadalmi tőkét az alábbi módon definiálja a folyóiratcikkében: *„A társadalmi tőke az adott egyén (vagy csoport) azon tényleges vagy lehetséges társadalmi képességeinek az összessége, amelyek az adott társadalom vagy társadalmi életszféra különböző intézményes helyzeteiben társadalmiképességeket képeznek és a társadalmi erők összetevőit képezik”* (Farkas 2013, 7.o).

A társadalmi tőkének több definíciója is létezik. A társadalmi tőkének komoly, meghatározó funkciója van a modern gazdaságokban. A társadalmi tőkének számtalan definíciót adtak, de ez inkább utalhat arra, miben nyilvánul meg, mint magára a társadalmi tőkére. A társadalmi tőke egy olyan informális norma, mely elősegíti az együttműködést az emberek között (Fukuyama 1999).

A társadalmi tőke, mint fogalom elemezhető egyéni szinten és csoportos szinten is. Lehet vizsgálni a társadalomban, továbbá annak szűkebb szférájában (Farkas 2013). Csete–Láng (2007) is ír a társadalmi tőkéről, mint „helyi erőforrás” (Csete–Láng 2007, 71.o). Ők úgy fogalmazzák meg a társadalmi tőkét (Csete–Láng, 71.o), mint *„a társadalom tulajdonságainak és viszonyainak összessége, amely befolyásolja, alakítja az adott gazdasági-szociális állapotot és fejlődést, ezért ajánlatos számításba venni a társadalmi tőke alkotóelemeit: egymás közötti viszonyok; kulturális, nyelvi, történelmi hagyományok; kapcsolattartás intenzitása, tartóssága; bizalom milyensége; egymásrautaltsági viszonyok; az államhoz, állami szervekhez kapcsolódó viszonyok; beszélgetések tartalma, gyakorisága, civil kezdeményezések, és abban való részvételpolitikában való közreműködés, minden informális kapcsolat.”*

Továbbá, szintén Csete – Láng (2007) jegyzi meg a társadalmi tőkével kapcsolatban, hogy egy adott település, területi egységen belül például csökkentheti az egyenlőtlenségeket, javíthatja az összefogást a régióon belül. Sőt, azt is megjegyzi, hogy a társadalmi tőke bizonyos szempontból felfogható egyfajta „sajátos vagyonként” is (Csete-Láng 2007, 72.o).

A társadalmi tőke egyfajta kollektív ismérv. Kapcsolatokat, kapcsolati hálókat jelent. Továbbá magába foglalja az erős civil szervezeteket is. Illetve magába foglalja még a

kölcsönösséget, illetve a szolidaritást (Orbán-Szántó 2005). Orbán-Szántó (2005) Putnam megközelítését is említi. E megközelítés szerint a társadalmi tőke *...az egyének között, valamit a köz-és politikai intézmények iránti magas bizalmi szinten nyugszik, ahol a legtöbb érintkezés, társadalmi kapcsolat átlátható, és biztonságos*” (Orbán – Szántó 2005, 58.o).

2.2.4.3 Gazdasági tőke

A gazdasági tőke is fontos az elemzés szempontjából. A gazdasági tőke pénzzé konvertálható, illetve még tulajdonjogban testesülhet meg (Bourdieu 1999). Rechner (2016) területi tőkeértelmezésében is a gazdasági tőke az egyik tőketípus, nála is tetten érhető Bourdieu tőkefelfogása.

A gazdasági tőke Bourdieu (1999) szerint minden tőke alapja. *„Abból a kettős feltevésből kell kiindulni, hogy a gazdasági tőke egyrészt az összes többi tőkefajta alapja, másrészt azonban a gazdasági tőke transzformált és travesztált megjelenési formái sohasem vezethetők vissza teljesen erre a tőkére, mivel sajátos hatásaikat csak annak arányában tudják kifejteni, amennyire elrejtik (még-hozzá először is saját tulajdonosuk elől), hogy alapjuk a gazdasági tőke, és ily módon, még ha csak végső fokon is, de meghatározza hatásaikat*” (Bourdieu 1999, 163.o).

Továbbá, ha a fejletlenebb térségeket nézzük, azért is lehetnek fejletlenek, mert alig van ott bármilyen jellegű vállalkozás, nem termelhető meg elegendő tőke a felzárkóztatáshoz. A helyi vállalkozások még helyi szinten is nagyon rossz eredményeket produkálnak a piac szűkössége miatt. Egy térségnek vonzónak kell lennie ahhoz, hogy idetelepeljenek, akár humán tőke, akár infrastruktúra tekintetében. Ha ezen ok miatt, hogy nem vonzó a térség, nem folyik be elég jövedelem a térségekbe, akkor ez kihat minden fejlődést segítő tényezőre, például elmaradnak a fejlesztések, továbbá egyre szűkül a piac, s a jövedelemhiány miatt akár belekerülhetünk egy rossz körforgásba is (G. Fekete 2005).

A tőke alatt az emberek általában a pénztőkét értik. Például a profitokat és megtakarításokat. Az emberek a növekvő jövedelemnek köszönhetően egyre többet takarítanak meg. Ez az amerikaiak szerint nem annyira jó, ők a fogyasztásra ösztönzik a lakosságot, de lehet, hogy nem a fogyasztási hajlandóság ennek az oka, hanem az, hogy kevés a megfelelő beruházási lehetőség (Botos 2015).

2.2.4.4 Kulturális tőke

A régiókat lehet több aspektusból is vizsgálni. Lehet ipari központként figyelni, de ekkor a terület többi tényezője figyelmen kívül marad. Egy fajta aspektus vizsgálatával, ha csak önmagában vizsgáljuk azt a tényezőt, egész másként tudunk nézni a régiókra. Illetve úgy is vizsgálható egy területi egység, hogy valakinek ez egy kulturális otthont jelenthet. De gazdasági okból is lehet egy régióban tartózkodni (Bendixien 2004).

A kultúra úgy is bejöhet egy régióba, hogy a területen kívülről jönnek be például új szokások, új stílusjegyek. Ez beépül a régió helyi sajátosságaiba, s ez az egész régiót át tudja alakítani. Keletkezhet akár egy teljesen új, harmadik dolog is, vagy egyszerűen kiszorulhatnak a régi kulturális szokások. Ebből fakadóan egy régió gazdasági helyzete, illetve az, hogy mit termelnek magában hordozhatja az adott területi egységnek a sajátosságait. Továbbá a mezőgazdasági termelés is a helyi kulturális viszonyokhoz köthető. Főleg akkor lesz ennek komolyabb jelentősége, amikor ezeket a termékeket a helyi piacon fogják értékesíteni. (Bendixien 2004).

A különböző társadalmi szinteket, pozíciókat a kulturális tőkének a felhalmozása, illetve megosztása teszi lehetővé. A kulturális tőke személyhez, illetve annak személyiségihez kötődik (Tóth 2013). Ennek birtoklása meghatározhatja a társadalmi pozíciót, társadalmi státuszt. Például az iskolai végzettség is kapcsolódhat tágabb értelemben a kulturális tőkéhez (Tóth 2013). A kulturális tőke számos elemet magába foglalhat még. Ilyen például a család (Rechnitzer 2016).

A kulturális, illetve a humán tőke bizonyos kritériumok teljesülése esetén gazdasági tőkévé konvertálható, alakítható át (Bourdieu 1999). Bourdieu vezette be a kulturális tőke fogalmát. Az ő megközelítése szerint kulturális tőke három formában létezhet (Bourdieu 1999, 159.o): „*bensővé tett, inkorporált állapotban, a szervezet tartós készségének formájában, tárgyasult állapotban, kulturális javak, képek, könyvek, lexikonok, eszközök vagy gépek formájában, melyekben bizonyos elméletek és azok kritikái, problematikák stb. hagytak nyomot, vagy valósultak meg, és végül intézményesült állapotban, olyan tárgyasult formában, amelyet azért kell külön kezelni, mert – ahogy az iskolai végzettségi titulusoknál látjuk – igen sajátos tulajdonságokat kölcsönöz az általa garantált kulturális tőkének*”. itt több space is hiányzik

Az inkorporált kulturális tőke nem tárgyasult, nem továbbítható, nem eladható, ez a adott személyhez van kötve. Tárgyasult állapotban eladható, megfogható, mint például egy könyv. Az intézményesült nézetnél azt látjuk, hogy itt a végzettség igazolja a kulturális kompetenciát (Bodnár 2020).

„A kulturális tőke definiálása előtt szükséges lehet definiálni magát a kultúrát. Mint kifejezést, rengeteg területen használjuk. Egy adott kontextusban a gazdasági fejlődést tekintve a World Commision on Culture and Development jelentésben jelent meg. A jelentés szerint a kultúrának –komoly szerepe van az emberi viszonyokban. A kulturális tőke olyan eszközként definiálható, mely kulturális értéket tartalmaz” (Thorsby 1999, 6.o).

2.2.5 A modellek összefoglalása

A modellekből azt láthatjuk, hogy az endogén fejlődést jellemző mutatókat sokrétűen fel lehet használni. Illetve mi is tudunk alkotni új, de hasonló modelleket. Továbbá észrevehettük azt, hogy a tőketényezők nem feltétlen könnyen becsülhetők.

Egy régiót, mint fentebb említettem, több aspektusból lehet vizsgálni, s ezek mind-mind másként értékelik az általunk vizsgált területi egységet. Ennek értelmében a régiókat másként látjuk minden nézőpontból. Régiót lehet ipari központként is vizsgálni, de lehet egyfajta otthonként is (Bendixien 2004).

Például a humán tőkét nagyon nehéz becsülni, ugyanis többféleképpen lehet megadni. A humán tőke esetében láthattuk azt, hogy a szakirodalom alapján több dolog is beletartozhat. Ilyen az egészségügy például, illetve az oktatás (Todaro–Smith 2009 – ez biztos hosszú kötőjel, Szakálné Kanó 2018). Továbbá különböző makrogazdasági elemzésekben is fontos szerepe lehet (T. Kiss 2012).

A társadalmi tőke esetében is észrevehetjük azt, hogy rengeteg mindent érthetünk alatta, például kapcsolatokat, társadalmi csoportokat (Orbán–Szántó 2005, T. Kiss 2012). A társadalmi tőke értelmezhető az egyén, illetve egy csoport szintjén is. Felfogható egyfajta sajátos vagyonnak is (Csete–Láng 2007). A gazdaságban komoly, meghatározó szerepe van (Fukuyama 1999).

A gazdasági tőke nagyon fontos lehet a gazdasági fejlődés szempontjából. Hiszen egy régióban ha nem tudunk megfelelő tőkét felhalmozni, akkor ez egy olyan spirált indíthat el, aminek nem lehet jó véges (G. Fekete 2008).

A kulturális tőke esetében azt tudtuk például megállapítani, hogy akár könnyen hatással lehet különböző termelési tényezőkre, a mezőgazdaságra iparra. (Bendixien 2004). Bendixien azt is megállapítja, hogy a régió helyi sajátosságai könnyen be tudnak épülni a kívülről jött új kulturális elemek.

3. Módszertan

Az alábbi fejezetben azt fogom meghatározni, ismertetni, hogy mely mutatókat fogom vizsgálni a dolgozatomban, és mely területi egységekre, illetve ismertetni szeretném, hogy a régiók miért és mi alapján lettek különböző osztályokba sorolva, továbbá azt is, hogy honnan szerezem be az adatokat, és milyen statisztikai módszerrel (vagy módszerekkel) dolgozom.

3.1. Az elemzés tényezőinek meghatározása, számítási módszer

Az áttekintett szakirodalom alapján a humán tőke egy kulcsfontosságú alaptényező a fejlődés vizsgálata során, hiszen a humán tőke a fejlődés egyik alapkövének tekinthető (Todaro–Smith 2009). Illetve a humán tőke esetében a munkaerő eloszlása sem elhanyagolható kérdés (Lengyel 2021). Továbbá a különböző makrogazdasági elemzésekben is komoly szerepe van a humán tőkefelhalmozásnak (T. Kiss 2012)

Továbbá fontos vizsgálni a társadalmi tőkét is. Az elméleti áttekintés során ismertetett modellekben többször is szerepel. Csete-Láng (2009) szerint a társadalmi tőke egy nagyon komoly helyi erőforrás lehet. Ennek függvényében, illetve a szakirodalomban olvasottak alapján szeretném jellemezni a járások társadalmi tőkéjét, hiszen szintén nem elhanyagolható dolog a társadalom működése, illetve az, hogy milyenek a társadalmi, illetve gazdasági kapcsolatok, mint például a munkanélküliség (Lengyel 2021). A társadalmi tőke felfogható sajátos vagyonként is (Csete-Láng 2007). A társadalmi tőkéhez munkanélküliséggel kapcsolatos mutatókat használtam fel, ez az általam is olvasott elemzésekben is nagyban tudja befolyásolni a társadalmi tőkét.

Illetve, szintén az áttekintett szakirodalom alapján, illetve Rechnittzer (2016) műve nyomán is fontos elemezni a gazdasági tőkét, hiszen, ahogy az áttekintett szakirodalmakból is leszűrhető, fontos lehet egy régió szempontjából a gazdasági környezet, befektetési lehetőségek, akár az adórendszer is szerepet játszhat egy régió fejlődésében. Továbbá Bourdieu (1999) is nagyon fontosnak tartja a gazdasági tőkét. Bourdieu (1999), mint fentebb említettem a gazdasági tőkét minden tőke alapjának tartja. A szakirodalomban a gazdasági tőke több aspektusban megjelenik. Vannak, akik 2 fele bontják, és vannak, akik a magánszemélyekkel kapcsolatos aspektust egyben kezelik a vállalkozásokkal (Bodnár 2020).

Én az elemzésem során egy fajta gazdasági tőkét vizsgálok, a különböző gazdasági társaságok létét vizsgáltam a járásokban. Úgy gondolom, az emberi tényezőt a többi tőketényezővel kellően be tudom határolni. Elemzésemben ott található a humán tőke és

társadalmi tőke, ha ezeknek megfelelőek az értékei, az véleményem szerint valamilyen szinten kapcsolatba lehet az adott térségben élők életszínvonalával is, ami a gazdasági tőke vizsgálatának a másik aspektusa lenne (például jövedelmek).

A kulturális tőkét fogom még elemzés alá vonni a dolgozatomban, hiszen az áttekintett szakirodalmakban is előkerül a kulturális tőke, Bourdieu (1999) 3 tényezős modelljében is ez az egyik tényező, amely megjelenik a gazdasági és társadalmi tőke mellett. Továbbá a kulturális tőke komoly hatással lehet egy adott területi egység gazdaságára, gazdálkodására. Ez a különböző kultúrák régióba kerülése által lehetséges. Ráadásul a kulturális tőke valamilyen értelemben gazdasági tőkévé is alakítható (Bourdieu 1999). Tehát a szakirodalmi háttér alapján meg tudjuk állapítani azt, hogy a kulturális tőkének sokkal fontosabb lehet a szerepe egy régió életében, mint azt első ránézésre gondolnánk.

Ezen tőkefajtákat fogom elemezni faktoranalízissel, főkomponens-vizsgálattal a dolgozatomban. Az adataimat a TeiR különböző adatbázisaiból fogom letölteni, és ezek alapján fogom kialakítani a 4 vizsgálandó faktort. Csak is fajlagos mutatókat használtam fel a tényezők kialakításához. Az általam felhasznált tőketényezőket táblázatba rendeztem (4. táblázat).

Illetve, hogy térben is vizualizálni tudjam a térségek fejlettségét, készítettem térképeket a térbeli eloszlás személtetésére. Erre én az ArcGis Pro programot használtam fel. A tőketényezők osztályozásánál ügyeltem arra, hogy az outliereket ne vegyem bele az osztályközök számításába. Ez által sokkal kézzelfoghatóbb, valósághűbb képet kaphatunk a tőkefelhalmozásról, annak térbeli eloszlásáról.

5. táblázat: Tőketényezők definiálása

Tőke	Definíció	Forrás
<i>Gazdasági tőke</i>	<i>azon termelő és nem termelő (magán, vegyes, köz) javak összessége, amelyek egy területrendszerben rendelkezésre állnak, az adott erőforrások átalakítására, majd hasznosítására, s az ebből kapott eredményeket a tőke tulajdonosok céljaikra használják fel” (Rechnitzer 2016, 24.o)</i>	Rechnitzer, Bourdieu
<i>Humán tőke</i>	<i>„ide azok a tudás- és képességformáló képzések, tréningek tartoznak, melyek a munkaerő minőségét javítják, végső soron a termelési output minőségi és mennyiségi fenntartását határozzák meg" (Jóna, 2015, 159.o).</i>	Jóna, Camagni, Lengyel, OECD,
<i>Társadalmi</i>	<i>„a társadalom tulajdonságainak és viszonyainak összessége, amely befolyásolja, alakítja az adott gazdasági-szociális állapotot és fejlődést, ezért ajánlatos számításba venni a társadalmi tőke alkotóelemeit (Csete-Láng 2007, 71.o)</i>	Rechnitzer, Lengyel, Bourdieu Csete-Láng
<i>Kulturális tőke</i>	<i>az emberek, s közösségeik által létrehozott és felhalmozott ismeretek, tudások, munka- és élettapasztalatok, materiális és immateriális javak, amelyeket az egyének és közösségek, s intézmények folyamatosan elsajátítanak, használnak, alakítanak és megújítanak”(Rechnitzer 2016, 22.o)</i>	Bourdieu, Rechnitzer, Dinya

Forrás: saját szerkesztés

3.2. Faktoranalízis

A dolgozatomban a tőkefajtákat faktoranalízis, más néven főkomponens analízis (a faktorelemzés speciális esete (Ketskeméty – Izsó 2005) segítségével fogom elemezni, az IBM

SPSS statisztikai szoftvert felhasználva. Ez egy népszerű sokváltozós elemzési módszer, mely akkor a leghasznosabb, ha rengeteg információ áll rendelkezésünkre, és ezeket tömöríteni kell (Molnár 2015). Ezen módszer segítségével úgy csökkennek a változók, hogy nem vesznek el a lényeges információk (Molnár 2015). Ezzel a módszerrel néhány faktor lineáris kombinációjaként lehet jellemezni egy olyan adatállományt, melyben sok változó található (Ketskeméty–Izsó 2005). Ennek az elemzési módszernek akkor van legfőbbképpen relevanciája, ha az adatok szorosan korrelálnak egymással. ha az adatok szorosan összefüggnek egymással (Ketskeméty–Izsó–Könyves 2011).

Itt, ebben az elemzésben a regresszióval, keresztábra elemzéssel ellentétben, itt az adatok azonos súllyal vesznek részt az elemzésben, illetve struktúrát keresünk az adatokban (Molnár 2015). A szerző másként adatredukciós módszernek nevezi. A faktorelemzésben több kérdéskör vizsgálható, például hogy egyes „*faktorok mekkora mértékben magyarázzák az eredeti változókat*”, továbbá a faktorok mit jelentek, illetve „*hogyan lehet ezek alapján a változóinkat csoportosítani*” (Ketskeméty–Izsó 2005, 181). Egy nagyon fontos gyakorlati követelmény a faktoranalízis esetében, hogy a minta minél nagyobb legyen, illetve hogy sok esetünk legyen, legalább 50, vagy akár 100. (Ketskeméty–Izsó 2005, Sajtos–Mitev 2007). Az adatelemzést tehát a faktoranalízis egy speciális esetének segítségével fogom végrehajtani. Ennek a módszernek kifejezett célja, hogy csökkenjenek a változók, a lehető legkevesebb információvesztéssel. (Ketskeméty–Izsó 2005). Ez a módszer is, vektorok segítségével számol.

A faktoranalízis során egy területi adatmátrixból indulunk ki, ennek a sorai a megfigyelési egységek, azaz területek (mint az én diplomamunkámnál), az oszlopok pedig a változókat, indikátorokat tartalmazzák (Nemes-Nagy 2005). A változók közti korrelációs helyesen: korrelációs!!! mátrixból indul ki a számítási módszer, melynek eredménye az eredeti változónál jóval kisebb számú faktorok. (Nemes-Nagy 2005). A faktoranalízishez tartozó matematikai képletek a szakirodalomban is a területi adatmátrixok t kimaradt alapján vannak megadva (Ketskeméty–Izsó–Könyves, 2015).

A faktorelemzésnek különböző feltételei vannak, melyeket meg kell vizsgálni, mielőtt elkezdjük magát a vizsgálatot. Többek között meg kell bizonyosodni arról, hogy a változók alkalmasak, továbbá az fenn áll-e az elemzés elméleti érvényessége. Arra is figyelni kell, hogy ez a módszertan metrikus változókat feltételez, ugyanakkor a 0 és 1 kimenetelű változók is megengedettek (Sajtos–Mitev 2007). Fontos még a normalitás, fontos a homoszkedaszticitástól és a linearitástól való eltérés, továbbá fontos a homogén minta, a faktorelemzés az feltételezi, hogy a közös variancia fenn áll az egész minta esetében (Sajtos–Mitev 2007). Ezt, mint fentebb is említettem, Ketskeméty–Izsó–Könyves (2015) is megerősíti. A faktorelemzésnek több típusa van. Főkomponens-elemzés esetében, mint fentebb írtam, nem pontosan adattömörítés, hanem az indikátorok mennyiségének redukálása történik. Főkomponens elemzés akkor indokolt, ha a változó száma magas (Sajtos–Mitev 2007).

Az SPSS-ben meg kell vizsgálni a változók alkalmasságát, erre a programban több metódus is rendelkezésre áll. Ilyen például a korrelációs mátrix. A korrelációkat vizsgálja, hiszen a korreláció alapfeltétele a faktorelemzésnek, ezek utalhatnak arra, hogy alkalmasak-e kötőjel!! a faktorelemzésre. Továbbá létezik a Bartlett-teszt, mely szintén korrelációkkal kapcsolatos. Ez az elemzési módszer arra ad választ, hogy a változók korrelálatlan e. Itt ugye az a jó nekünk, ha nem korrelálatlanok egymással a mutatók (Sajtos–Mitev 2007).

Az SPSS-ben eszköztárában megtalálható továbbá az Anti-image mátrix. Ez a módszer abból indul ki, hogy az indikátorok szórásnégyzete két részre osztható, magyarázott és nem magyarázott szórásnégyzetre. Miután ezt lefuttattuk, kapunk egy nagy SPSS táblát, melynek része az anti-image korrelációs mátrix. Az átlón kívüli elemek, azt mutatják, amely része független a többi változótól, ezeknek az értékeknek alacsonynak kell lenniük. Az anti-image mátrixban az átló a legfontosabb, mert ez tartalmazza az MSA értéket. Ha ez nem haladja meg a 0,5öt, a változót nem elemezhetjük (Sajtos–Mitev 2007).

Illetve még létezik a KMO kritérium, a KMO érték egy nagyon fontos mérőszám abból a szempontból, hogy meg tudjuk ítélni azt, hogy az adott változók mennyire használhatóak, alkalmasak a faktorelemzésre. Az MSA-val szemben a KMO az összes változóra vonatkozik egyszerre és egyidejűleg. A KMO érték az MSA értékek átlaga. Minél nagyobb ennek az értéke, annál jobban használhatóak a változók a faktoranalízishez. 0,5 alatt elfogadhatatlan, tehát az alatt egyáltalán nem vizsgálódunk (Sajtos–Mitev, 2007).

3.3. Régiók osztályozásának háttere

A régiók osztályozásának különböző módokai vannak. Az európai regionális statisztikai az 1970-es években alakultak ki (Eurostat 2020). Viszont, az Európai Unión belül szükségesnek vélték azt, hogy egységes szabályozás alakuljon ki (Eurostat 2020). Erre azért volt szükség, mivel hogy ha létezik egy egységes szabályozás az Unió egészére nézve, akkor áttekinthetőek lehetnének a statisztikai adatok, s könnyen összehasonlíthatóak legyenek, ezért alkották meg a NUTS keretrendszert². Ez az osztályozási rendszer 3 szintet különböztet meg a NUTS-1, NUTS-2 és NUTS-3 régiókat. Ennek a rendszernek köszönhetően az adatokat régióként könnyen össze lehet hasonlítani (Eurostat 2020). Az alábbi táblázatban láthatóak a besorolási szempontok.

6. táblázat: NUTS-régiók csoportosítása EUROSTAT alapján

Szint	Minimum	Maximum
<i>NUTS-1</i>	3 millió	7 millió
<i>NUTS-2</i>	800 ezer	3 millió
<i>NUTS-3</i>	150 ezer	800 ezer

Forrás: Eurostat (2020).

A táblázatból is látható, hogy a 150 ezer fő alatti területi egységek nem kaptak NUTS besorolást. Ezeket a régiókat LAU-nak (Local Administrative Units) hívják, ezek például a kisebb városok, járások (Eurostat 2020). Monostori (2016) a 25000-150000 fő közötti területi egységeket tekinti járásnak a tanulmányában.

A NUTS csoportosítás egyik célja, hogy az adatokat könnyen össze lehessen vetni egymással. Továbbá, ez a rendszer nagyon alkalmas arra, hogy a régiókat társadalmi-gazdasági szempontból elemezzük (Eurostat 2020). Továbbá, ennek az osztályozásnak a segítségével keretbe lehet foglalni az Európai Unió regionális politikáját (Eurostat 2020).

Én az elemzésemben a magyar járásokat fogom elemezni, melyek kisebb településeket fognak össze. Magyarországon 174 járás található. Ezek a LAU1 csoportosításba tartoznak, ezek olyan területi egységek, melyek kisebbek a megyénél, de nagyobbak az önkormányzatoknál, településeknél (Eurostat 2020).

² <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/99/a-statisztikai-celu-teruleti-egysegek-kozos-nomenklaturaja-nuts>

4. A kialakult faktorok elemzése

Vizsgálatom során 4 faktort határoztam meg, amelyeket vizsgálni fogok a dolgozatomban, ez a gazdasági tőke, kulturális tőke, humán tőke, társadalmi tőke. Az adatokat az általam vizsgált tőketényezőkhez a TeiR rendszerből töltöttem le. A TeiR rendszernek nevezetesen a KSH és a NAV adatbázisait használtam fel, s ezen adatok segítségével ragadtam meg az általam vizsgált tőketényezőket. Elemzésem során dinamikus elemzést csináltam, az 2011 és 2021 közötti adatokkal dolgoztam. Ezeket külön-külön jellemeztem, utána összehasonlítottam őket Ennél újabb adatok felhasználást lehetetlenné tette az, hogy sajnos 2022-ben kevesebb adat elérhető, ami így korlátot szabott az elemzésemnek.

Itt is előkerül az az örökös probléma, amely minden hasonló elemzésnél, hogy nem tudunk találni elegendő adatot, mely a rendelkezésünkre állna (Fertő–Varga 2015, Vida 2016). Nálam is előfordultak olyan adatok, melyek az általam vizsgált évekre nem álltak rendelkezésre, ez is korlátozott engem a faktorok kialakítása, illetve elemzése során. Az adatok korlátozottsága miatt nem tudunk olyan eredményeket produkálni, melyek teljes képet adnának (Vida 2016). Az elemzést 70 indikátor segítségével kezdtem el, s ez után alakult ki a 4 darab faktor (tőketényező), 13 darab mutatóval.

Egy ilyen regionális elemzés eredményi hasznosak lehetnek a különböző fejlesztési politikák során, ugyanis azt látni kell, hogy mindegyik térség nem fejleszthető ugyanolyan módszerrel (Bodnár 2020). Ebből fakadóan meg kell találni azokat a kulcstényezőket, amikkel olyan eredményeket tudunk produkálni, melyek a későbbiekben hasznosak lehetnek fejlesztéssel foglalkozó szakemberek számára (Bodnár 2020).

Ebben a fejezetben a kialakult faktorok eredményeit ismertetem, különös tekintettel a legjobb és a legrosszabb járásokra fókuszálva (ezeket külön táblázatba rendeztem), illetve megvizsgálom, hogy bizonyos járások mennyire kontrasztosan helyezkedhetnek el tőkefelhalmozás terén, ha egy járás 2 tőkefelhalmozását összehasonlítjuk. Az elemzésem tárgyát Budapest nem képezi, ugyanis több tőketényező esetén Budapest miatt könnyen lehetnek torzulások (akár a gazdasági, illetve humán tőke esetén is), például a fejlettségét, fejlődését tekintve is, ráadásul Budapestnek van 23 kerülete is, ami szintén bonyolulttá tenné az elemzésem, így az eredményeket Budapest bevonása nélkül fogom értelmezni. Táblázatba rendezve látható a dolgozatomban felhasznált mutatórendszer a 2011-es és 2021-es évre vonatkozóan (6. táblázat, 7. táblázat). A kialakult faktortényezők értékei a járásokra vonatkozóan a mellékletben találhatóak. Végezetül, a faktoranalízis feltételei adottak voltak, minden feltétel teljesült ahhoz, hogy végrehajthassam.

7. táblázat: Tőketényezőkre vonatkozó indikátorok listája, 2011

Tőketípusok	Változók
Gazdasági tőke	1000 főre jutó regisztrált részvénytársaságok száma, 2011
	1000 főre jutó regisztrált betéti társaságok száma, 2011
	1000 főre jutó korlátolt felelősségű társaságok, 2011
Kulturális tőke	1000 főre jutó korlátolt felelősségű társaságok, 2011
	1000 főre jutó közművelődési intézmények száma, 2011
	1000 főre jutó rendszeres művelődési foglalkozások száma, 2011
Humán tőke	1000 főre jutó felsőfokú alap és mesterképzésben résztvevők száma (képzési hely szerint), 2011
	1000 főre jutó sikeres szakmai vizsgát tett tanulók száma, 2011
	1000 főre jutó felsőfokú oklevelet szerzett hallgatók száma (képzési hely szerint), 2011
Társadalmi tőke	1000 főre jutó 180 napon túli álláskeresők száma, 2011
	1000 főre jutó nyilvántartott álláskeresők száma, 2011
	1000 főre nyilvántartott pályakezdő álláskeresők száma, 2011

Forrás: saját szerkesztés

8. táblázat: Tőketényezőkre vonatkozó indikátorok listája, 2021

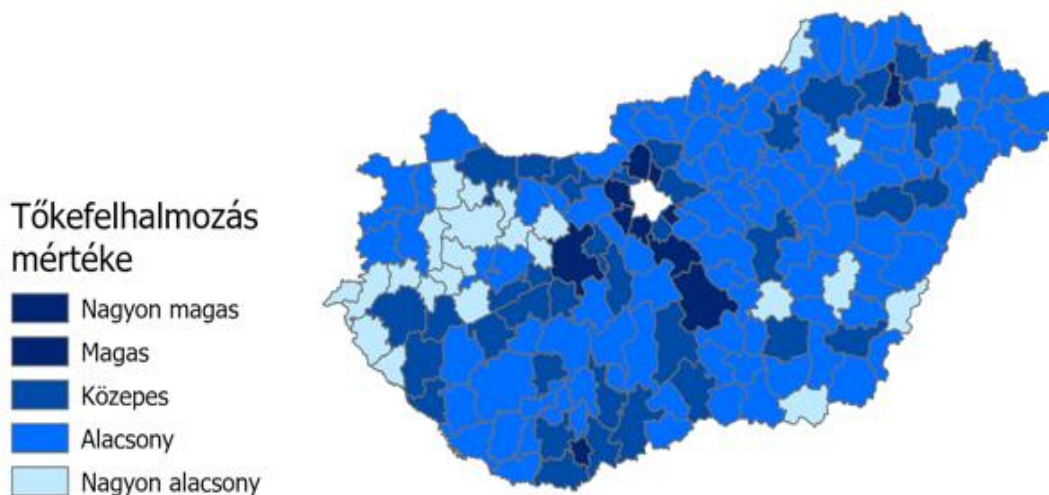
Tőketípusok	Változók
Gazdasági tőke	1000 főre jutó regisztrált részvénytársaságok száma, 2021
	1000 főre jutó regisztrált betéti társaságok száma, 2021
	1000 főre jutó korlátolt felelősségű társaságok, 2021
Kulturális tőke	1000 főre jutó korlátolt felelősségű társaságok, 2021
	1000 főre jutó közművelődési intézmények száma, 2021
	1000 főre jutó rendszeres művelődési foglalkozások száma, 2021
Humán tőke	1000 főre jutó felsőfokú alap és mesterképzésben résztvevők száma (képzési hely szerint), 2021
	1000 főre jutó sikeres szakmai vizsgát tett tanulók száma, 2021
	1000 főre jutó felsőfokú oklevelet szerzett hallgatók száma (képzési hely szerint), 2021
Társadalmi tőke	1000 főre jutó 180 napon túli álláskeresők száma, 2021
	1000 főre jutó nyilvántartott álláskeresők száma, 2021
	1000 főre nyilvántartott pályakezdő álláskeresők száma, 2021

Forrás: saját szerkesztés

4.1 Gazdasági tőke

A gazdasági tőkét illetően azt vehetjük észre, hogy a magas gazdasági tőkével érintett járások nagy része Pest megyében koncentrálódik (8. táblázat). Itt található például a Budakeszi járás, amely az élen található, de ide sorolhatjuk a Dabasi, a Dunakeszi, illetve a Szentendrei, Vecsési járást is (5. ábra). Ebből le tudjuk szűrni azt, hogy a gazdasági tőke nagyrészt, mint előbb említve volt, Pest megyében, Budapest körül összpontosul. Ez részben a szuburbanizációs folyamatoknak köszönhető. Budapest körül is telepednek le nagy cégek. S mivel az emberek is leköltöznek az agglomerációs térségbe, van megfelelő munkaerő is.

5. ábra: A gazdasági tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Kecskemét is megtalálható a magas tőkefelhalmozású járások között, már 2011-ben is fejlett volt. Székesfehérvár, Szigetszentmiklós nem meglepő. Érdekes lehet az, hogy itt találjuk a Bólyi járást a legjobbak között, de az adott járás nagyon kicsi. Ebből adódik, hogy például egy ott bejegyzett nagy részvénytársaság nagyon meg tudja emelni ezt az értéket, továbbá érdekesség lehet az is, hogy a járás Pécs külterületén található.

9. táblázat: A legtöbb és legkevesebb gazdasági tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2011

Helyezés	Járások	Helyezés	Járások
1	Budakeszi járás	165	Sarkadi járás
2	Bólyi járás	166	Csornai járás
3	Szentendrei járás	167	Sümei járás
4	Érdi járás	168	Szentgotthárdi járás
5	Dunakeszi járás	169	Zirci járás
6	Dabasi járás	170	Lenti járás
7	Székesfehérvári járás	171	Celldömölki járás
8	Szigetszentmiklósi járás	172	Vasvári járás
9	Kecskeméti járás	173	Devecseri járás
10	Vecsesi járás	174	Körmendi járás

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

A gazdasági tőke esetében az utolsó 10 járás tekintetében észrevehetjük azt, hogy az ország nyugati és keleti részén is találhatunk kevés gazdasági tőkefelhalmozással rendelkező járást. Ez valószínűleg az évtizedet megelőző gazdasági válság hatása, hogy a kelet-nyugat megosztottság nem annyira rajzolódik ki most e tőketényező vonatkozásában. Illetve, egy Közép-Magyarországi sűrűsödés is látható a gazdasági tőke kapcsán.

Nagyrészt nyugati megyékben találhatóak ezek a járások, jellemzően Veszprém, illetve Vas megye. Ez még azzal is magyarázható, hogy ugyan kicsi a gazdasági tőke, de az emberek az adott megyében, vagy hozzájuk közelebb eső nagyvárosba mennek el dolgozni. Az alacsony gazdasági tőke tehát ugyan sok mindent el tud mondani a járásokról, de néha érdekesebb magát a területi egységet több oldalról, mélyebben is megvizsgálni.

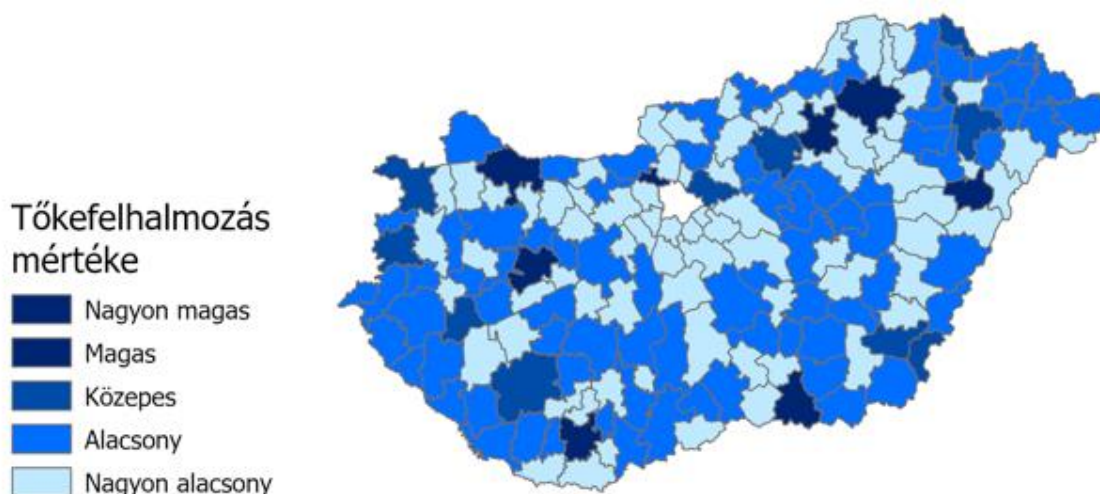
Nem feltétlen tartom jónak azt, hogy néhány Nyugat-Magyarországi járásban látszólag kevesebb a gazdasági tőke. Meglátásom szerint lehetnek ezek nagy vállalatok, de ha kevés van belőlük, egy-egy probléma komoly következményekkel járhat az érintett járásokban.

4.2 Humán tőke

A humán tőkét tekintve megfigyelhetjük azt, hogy földrajzi helyzetet tekintve az ország minden területén található olyan járás, ahol magas a humán tőkeellátottság (6.ábra). 2. helyen található Szeged, ami egy egyetemváros, vagy például Pécsen is megtalálható a Pécsi tudományegyetem.

A humán tőkeellátottságot tekintve azok a járások foglalnak el kiemelkedő helyezést, ahol található egyetem. Azért, hogy ne csak egyetemmel kapcsolatos mutatóm legyen, belevontam az elemzésembe a sikeres szakmai vizsgát tett emberek számát (1000 főre vetítve).

6. ábra: A humán tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Debrecen kiemelkedő a humán tőkefelhalmozást tekintve, hiszen itt található Hittudományi Egyetem. Ebből következőleg Debrecenben nagyon sokszínű a képzési paletta. Összességében tehát a humán tőkét illetően az egyetemek léte, nem léte miatt nagyon nagy különbségek lehetnek a járások között. Tisztában vagyok azzal, hogy az egyetemek, képzési helyek nem mindig a legjobb mutatók, mert lehetnek ideiglenesek, viszont akik az adott egyetemen tanulnak tovább, ott maradhatnak kutatni például, illetve tanítani. Tehát az adott város ki tudja termelni magának a saját humán tőkéjét, ami egy komoly versenyelőny lehet.

10. táblázat: A legtöbb és legkevesebb humán tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2011

Helyezés	Jársók	Helyezés	Jársók
1	Debreceni járás	165	Aszódi járás
2	Szegedi járás	166	Bicskei járás
3	Pécsi járás	167	Dabasi járás
4	Veszprémi járás	168	Gyáli járás
5	Egri járás	169	Szigetszentmiklósi járás
6	Győri járás	170	Vecsesi járás
7	Pilisvörösvári járás	171	Dunakeszi járás
8	Miskolci járás	172	Szentendrei járás0
9	Nyíregyházi járás	173	Érdi járás
10	Szombathelyi járás	174	Budakeszi járás

Forrás: saját szerkesztés

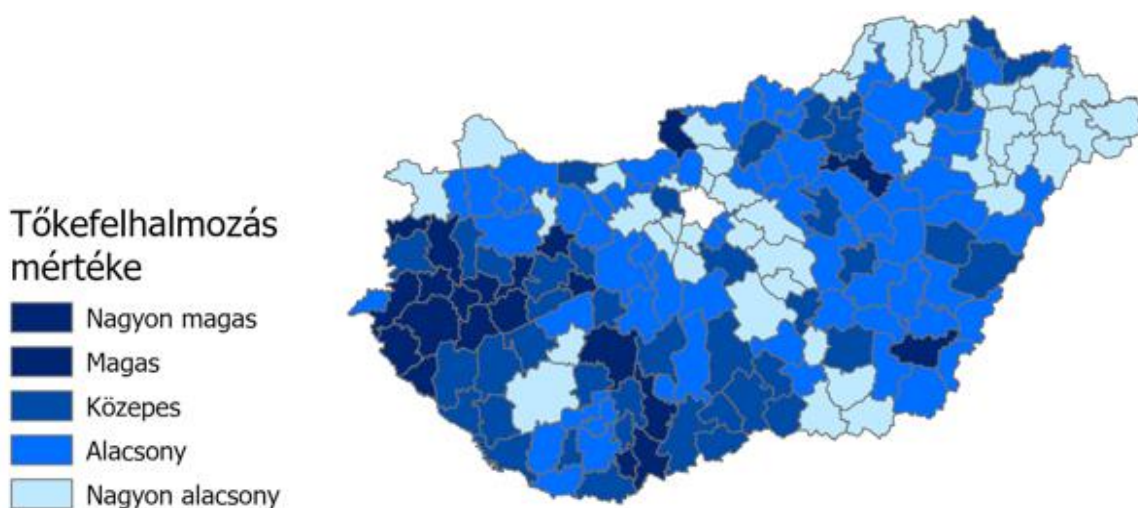
A humán tőke esetében az utolsó 10 járást tekintve több érdekességet is észre lehet venni. Több olyan járás van humán tőkefelhalmozást tekintve az utolsók között, ahol komoly gazdasági tőkefelhalmozást vehetünk észre. Ebből azt a következtetést tudjuk levonni, hogy a gazdasági, illetve humán tőke között nincs komoly összefüggés.

Nagyon érdekes lehet például az, hogy a Budakeszi járás az utolsó helyet foglalja el a humán tőkefelhalmozást tekintve, de gazdasági tőke esetében az első, de itt található a Vecsési, Dabasi, Érdi járás. Az is érdekes bennük, hogy ezek a járások nagyobb része Pest megyében koncentrálódik. Ez önmagában annyira nem nagy probléma, mint amilyennek tűnik, mert ha belegondolunk, Pesten rengeteg egyetem van, tehát ezekben a járásokban lakó fiatalok tudnak hol továbbtanulni.

4.3 Kulturális tőke

A kulturális tőkét tekintve nem vehetünk észre földrajzilag komoly koncentrációt. Az országunk minden részén található magas kulturális tőkével rendelkező járás (7. ábra). De egyfajta sűrűsödés megtalálható az ország nyugati részén, Ilyen például a Bólyi járás. Érdekes, hogy a kulturális tőkében élen járó járások között több olyan járás is van, ami alacsony a gazdasági tőkét tekintve.

7. ábra: A kulturális tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Itt található például a Zirci, és a Lenti járás (11. táblázat). Ebből azt a következtetést is le tudjuk vonni a gazdasági tőkét illetően, hogy önmagában nem képes mindent elmondani egy

járásról, mert a gazdasági tőke az nagyon materiális tényezőkkel számol (betéti társaságok például), de a többi dologgal nem igazán számol, pl helyi sajátosságokkal, hagyományokkal.

11. táblázat: A legtöbb és legkevesebb kulturális tőkével rendelkező járások, 2011

Helyezés	Járások	Helyezés	Járások
1	Bólyi járás	165	Monori járás
2	Sümegei járás	166	Nagykállói járás
3	Letenyei járás	167	Tiszaújvárosi járás
4	Zalaegerszegi járás	168	Edelényi járás
5	Zirci járás	169	Pilisvörösvári járás
6	Tapolcai járás	170	Tabi járás
7	Lenti járás	171	Mezőcsáti járás
8	Vasvári járás	172	Csongrádi járás
9	Mohácsi járás	173	Szikszerű járás
10	Ajkai járás	174	Baktalórántházai járás

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

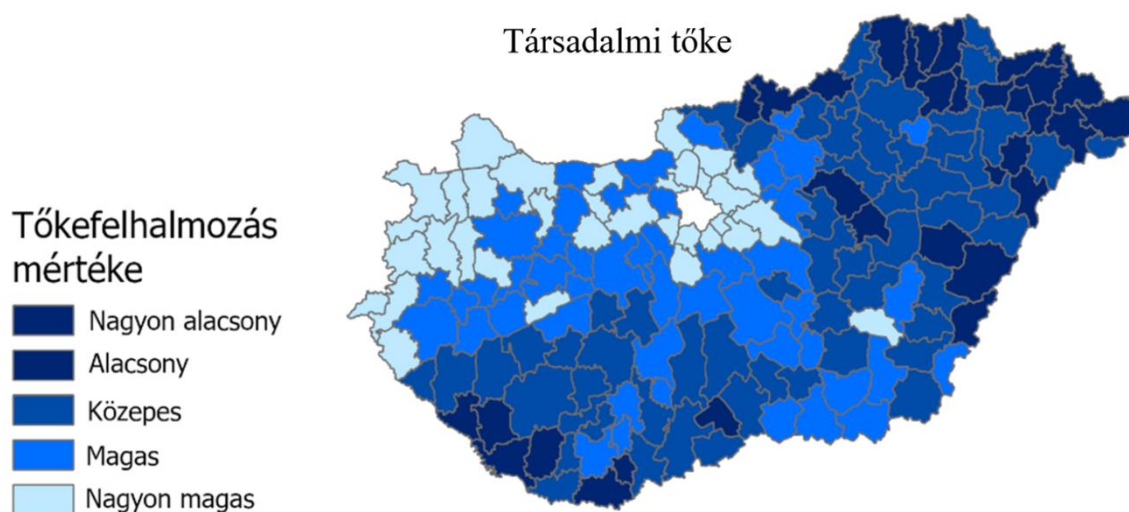
Az utolsó 10 járást tekintve se láthatunk komoly földrajzi koncentrációt az ország egyik részén sem. Látható itt olyan járás is, ami komolyabb gazdasági tőkefelhalmozással rendelkezik, látható itt keleti illetve nyugati országrészből is járások. Pilisvörösvárnál azt lehet felfedezni, hogy Pilisvörösvár ellenben nagyon élen jár a társadalmi tőkét tekintve, de itt kulturális tőkét tekintve az utolsó helyezettek között található. Tehát belátható az, hogy egyik tőketényező se tud mindent elmondani egy adott területi egységről.

4.4 Társadalmi tőke

Ennél a mutatónál fordított logikát szükséges követni. A magas tőkefelhalmozás a mi szempontunkból nem igazán jó, ugyanis olyan mutatók alkotják a társadalmi tőkét, ahol az alacsony értékek a kívánatosak számunkra. Mind például a 180 napon túli munkanélküliség, mind pedig a nyilvántartott pályakezdő álláskeresők száma is ilyen mutatók.

Az utolsó 10 járást tekintve azt vehetjük észre, hogy ezek a járások szinte mind az ország keleti felén találhatóak, sőt, az ország északkeleti részén egyenesen sűrűsödnek. Meglepő lehet a Tokaji járás is a társadalmi tőkefelhalmozást tekintve. Ezeket a néhol érdekes értékeket be lehet tudni annak, hogy 2011-es adatokat vizsgálunk, melyekre hatással lehet a 2008-2009-es gazdasági világválság, mely komoly hatással volt a társadalmi tőkére, ezáltal a munkanélküliségre, negatív irányban.

8. ábra: A társadalmi tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2011

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Érdekesség lehet még az, hogy itt található a Bólyi járás, aminek a kulturális tőkefelhalmozása igen magas, illetve gazdasági tőkét illetően is élen jár. Ez önmagában nem baj, mint fentebb említettem, például Pécsre jelentkeznek egyetemre az ottani fiatalok.

12. táblázat: A legtöbb és legkevesebb társadalmi tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2011

Helyezés	Járások	Helyezés	Járások
1	Soproni járás	165	Berettyóújfalui járás
2	Mosonmagyaróvári járás	166	Bólyi járás
3	Csornai járás	167	Nyíradonyi járás
4	Pilisvörösvári járás	168	Encsi járás
5	Szigetszentmiklósi járás	169	Csurgói járás
6	Körmendi járás	170	Szikszói járás
7	Szentgotthárdi járás	171	Tokaji járás
8	Dunakeszi járás	172	Cigándi járás
9	Vecsési járás	173	Gönci járás
10	Pannonhalmi járás	174	Záhonyi járás

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

A társadalmi tőkefelhalmozást tekintve azt vehetjük észre, hogy az ország nyugati felén, illetve a Pest megyei járásokban található magasabb tőkefelhalmozás. Kevés a munkanélküliség, ez azt támasztja alá, hogy az ország nyugati féltékén több volt a

munkalehetőség, s el tudtak helyezkedni az emberek. Itt is meglátszik a kelet-nyugat megosztottság, itt a legjobban. Itt található több járás Győr-Moson-Sopron vármegyéből, például ott van Sopron (12. táblázat), ahol azzal is magyarázható az alacsony társadalmi tőke, hogy Sopronból járhatnak át az emberek Ausztriába dolgozni. S így a munkanélküliségre vonatkozó mutatók alacsonyak lesznek, révén hogy rengeteg a határon túl a munkalehetőség. Megjegyzem, ez néha igen torzító is lehet abból a szempontból, hogy lehet egy adott járás nem igazán fejlett, de még is magas társadalmi tőkeellátottsága. De ott van Dunakeszi, ott is magas a tőkeellátottság, s magas a gazdasági tőkeellátottság.

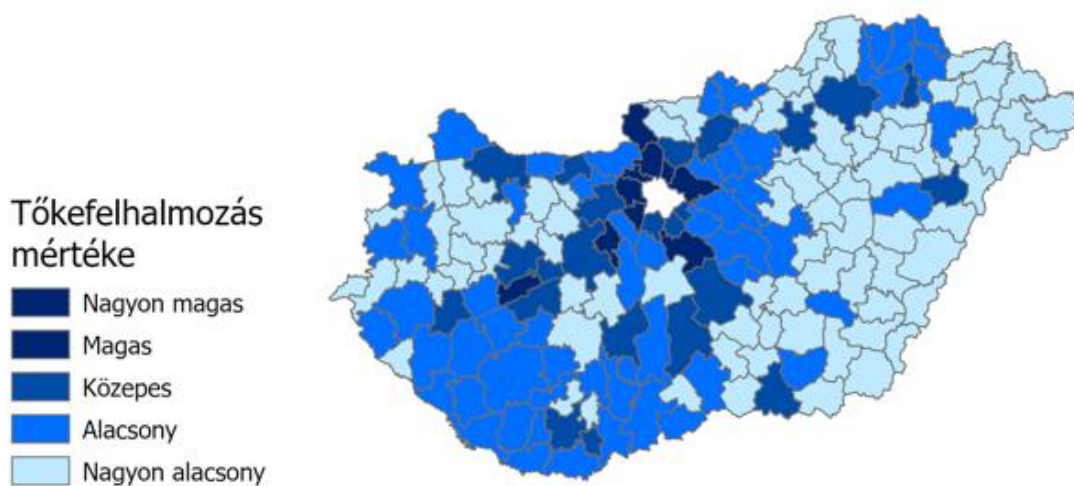
5. A 2021-es adatok ismertetése, összehasonlítása a 2011-es évvel

Az alábbi fejezetben részletezni fogom a tőkefelhalmozást a 2021-es évre. Részletezem a tőketényezőknek az elhelyezkedését, mint 2011-ben tettem. Továbbá összehasonlítom a 2011-es év adatait a 2021-es év adataival. Kimutatom azt, mely járások nem változtak a tőkefelhalmozást illetően. Továbbá bemutatok azokat a járásokat, amelyek komoly fejlődési pályára léptek a tőkefelhalmozást tekintve az elmúlt 10 évben.

5.1 Gazdasági tőke

A gazdasági tőkét tekintve láthatjuk azt, hogy az elmúlt 10 évhez képest nem változott komolyabban a tőkefelhalmozás, ugyanúgy komolyabb szinten Pest megyében találhatóak meg ezek a járások (9.ábra), de például láthatjuk azt, hogy 2011-hez képest a Balatonfüredi járás igen komoly előrelépést mutatott, és 10 év alatt az első 10 helyet foglalja el a gazdasági tőkefelhalmozást tekintve.

9. ábra: A gazdasági tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés.

De például Budakeszi 2011-ben és 2021-ben is az első helyen megtalálható, ez is mutatja, hogy az élen komolyabb változás 10 év alatt sem mutatkozott. Továbbá a Szobi járás fejlődése is figyelemre méltó a gazdasági tőkefelhalmozást tekintve, 10 év alatt a járás rengeteget fejlődött a 2011-es évhez képest, mint ahogy a fentebb említett balatonfüredi járás.

Illetve a Devecseri járás az, ami kiemelkedő, az iszapkatasztrófa. Bólyi járás

tekintetében pedig ugyan kevesebb az 1 részvényre jutó részvénytársaság, de stabil. De alapvetőleg a tőkefelhalmozást tekintve ugyanazok maradtak a csomópontok, sűrűsödések.

13. táblázat: A legtöbb és legkevesebb gazdasági tőkefelhalmozással rendelkező járás, 2021

Helyezés	Járások	Helyezés	Járások
1	Budakeszi járás	165	Makói járás
2	Dabasi járás	166	Kisvárdai járás
3	Szentendrei járás	167	Kisbéri járás
4	Dunakeszi járás	168	Kunszentmártoni járás
5	Érdi járás	169	Nagykállói járás
6	Pilisvörösvári járás	170	Sárbogárdi járás
7	Balatonfüredi járás	171	Sarkadi járás
8	Szobi járás	172	Tiszavasvári járás
9	Gárdonyi járás	173	Hajdúböszörményi járás
10	Gödöllői járás	174	Téti járás

Forrás: TeIR alapján saját szerkesztés

A legrosszabb 10 járás esetében azt figyelhetjük meg, hogy az ország keleti féltekén található alacsony tőkefelhalmozás, kivéve a Téli járás, ami a Kisalföldön található a Győri járás mellett (9. ábra). Valószínűleg a munkaerő a Győri járásba jár dolgozni.

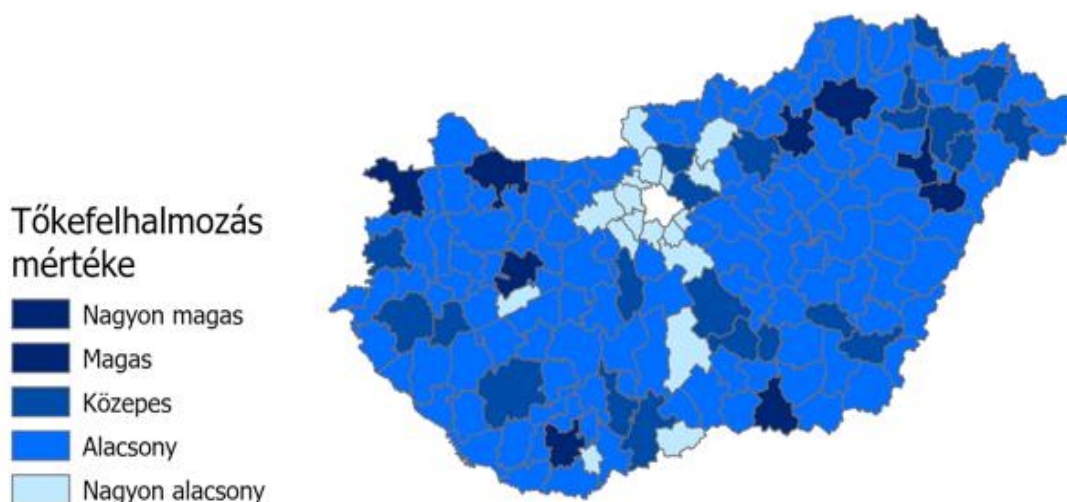
De összességében az látható, hogy Magyarország keleti régiói azok, ahol sokkal kisebb a gazdasági tőkefelhalmozás (9. ábra). 2011-ben ez az elhelyezkedés sokkal vegyesebb volt. Ebből meg tudjuk azt állapítani, hogy a kelet-nyugat kontraszt az évek alatt nemhogy csökkent, hanem nőtt, 2011-hez képest most már 2 tőketényező az, ami bemutatja ezt a fajta társadalmi megosztottságot. A gazdasági tőke esetében az is látható, hogy még nagyobb a leszakadás az ország 2 része között.

Még egy érdekesség megfigyelhető a térkép alapján. A gazdasági tőke Közép-Magyarországra sűrűsödött jobban az elmúlt 10 évben. Ez nem feltétlen jelenti azt, hogy bizonyos Nyugat-Magyarországi megyékben nem lenne jó a gazdaság, hanem ezekben a térségekben kevesebb, ámbar nagyobb cégek vannak. Hátrány lehet az a meglátásom szerint, hogy ha egy térség egy nagyobb dologtól függ, s azt valamilyen oknál fogva elveszti (pl. bezár egy nagy gyár, ami nagy munkanélküliséget generál, ebből fakadóan a fizetőképes kereslet is kisebb lesz), akkor az nagy visszaesést eredményezhet.

5.2. Humán tőke

Humán tőkefelhalmozást tekintve kísértetiesen hasonló az első 10 helyezett. Szinte csak a sorrend változott, ugyanúgy (nagyobb részt a mutatórendszernek köszönhetően) az egyetemvárosok vannak az élen a tőkeellátottságot illetően. Nagyon vegyes földrajzi helyezkedés jellemzi a humán tőke eloszlását továbbra is, Miskolci, Szegedi, Győri, Egri, Pécsi járás. Mind mind más földrajzi területen helyezkedik el (10. ábra).

10. ábra: A humán tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Például ott van a Debreceni Egyetem, a Debreceni Hittudományi Egyetem, de Egerben ott található az Eszterházy Károly Egyetem. Meg tudjuk állapítani azt, hogy a gazdasági tőkénél említett kelet-nyugat kontraszt nem figyelhető meg, nincs sajátosság a térszerkezetben. Ahogy fentebb említettem, a humán tőkének inkább az elhelyezkedését mutatja, de az egyetemek is nagyon fontosak, hanem az egyik legfontosabbak a humán tőke szempontjából.

Érdemes még megemlíteni Hajdúböszörményt. Hajdúböszörményben nagyot fejlődött a felsőoktatás. A diplomázottak száma 1000 főre vetítve például komoly növekedést mutat. A Hajdúböszörményen található egyetemnek köszönhetően a környéken nem csak Debrecenbe mennek tovább tanulni az emberek.

14. táblázat: A legtöbb és legkevesebb humán tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2021

Helyezés	Járások	Helyezés	Járások
1	Debreceni járás	1	Szigetszentmiklósi járás
2	Szegedi járás	2	Vecsesi járás
3	Pécsi járás	3	Pilisvörösvári járás
4	Egri járás	4	Balatonfüredi járás
5	Veszprémi járás	5	Szobi járás
6	Győri járás	6	Érdi járás
7	Hajdúböszörményi járás	7	Szentendrei járás
8	Miskolci járás	8	Dunakeszi járás
9	Soproni járás	9	Dabasi járás
10	Nyíregyházi járás	10	Budakeszi járás

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Az utolsó 10 járást tekintve érdekes lehet az, hasonlóan a 2011-es évhez, hogy az alacsony humán tőkével bíró járások nagyobb része Pest megyében koncentrálódik, de bizonyos járásoknak ráadásul magas a gazdasági tőkefelhalmozásuk az alacsony humán tőke ellenére. Pl említhetjük a Budakeszi járást, ami a legutolsó, de gazdasági tőkefelhalmozást tekintve az első. Valószínűleg, a magas gazdasági tőkefelhalmozást tekintve, ezekben a járásokban rengeteg a munkahely, ebből fakadóan sokan dolgoznak, illetve bejárnak dolgozni.

A Pilisvörösvári járást érdemes kiemelni még a legutolsóak közül. Ugyan 2011-ben magas volt a tőkefelhalmozás, 2021-ben elég alacsony. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy a Piliscsabai egyetemet felszámolták.

Az utolsó 10 helyet tekintve némi változás történt, de nem számottevő, ugyanúgy nagyobb részt a Pest megyei járások vannak túlsúlyban, mint 2011-et tekintve. S ugyanúgy a magas gazdasági tőkeellátottsággal rendelkező járások találhatók itt szintén, mint 2011ben. Összességében tehát komolyabb változás nem történt a tőkeellátottságot tekintve.

5.3. Kulturális tőke.

Kulturális tőkefelhalmozást tekintve 2011-hez képest komoly változások történtek. A Gárdonyi járás például 2011-ben 69. helyezett volt, 2021-ben már 2. helyet foglalja el Devecser mögött. Figyelemre méltó a járás fejlődése a kultúrát illetően, s valóban, ha megnézzük Gárdony egy nagyon szép hely, nem véletlen található a 2. helyen.

Devecser is 2011-ben kulturális tőkefelhalmozást illetően csak 25. helyezett volt. Devecser kulturális tőkéjének növekedésében közre játszott az, hogy az iszapkatasztrófa után talpra tudtak állni (Ambrusz – Muhoray 2015). Példaértékű összefogás volt a térségben.

Továbbá 2011-hez képest Kőszegnek is magasabb lett a tőkeellátottsága, 2011-hez képest most már megtalálható az első 10 között. Illetve, Gárdonyhoz hasonlóan Tiszakécske is komoly fejlődésen ment keresztül 10 év alatt. Megfigyelhető az, hogy a Bólyi járás stabil volt a kulturális tőkét tekintve 10 év lefolyása alatt, továbbra is magas a tőkeellátottsága. Gönci járás esetén észrevehető komoly fejlődés a kulturális tőke kapcsán, annak ellenére, hogy a társadalmi tőkeellátottsága alacsony. Ez, többek között annak köszönhető, hogy 2x annyi 1000 főre jutó kulturális rendezvény van a térségben. Viszont vannak sajnos nagyon hanyatló járasok is.

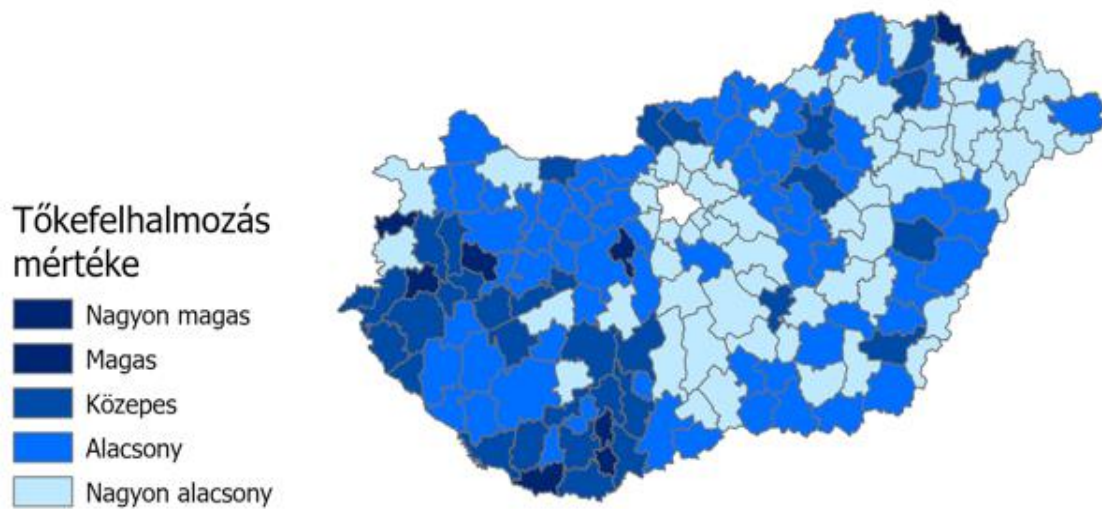
15. táblázat: A legtöbb és legkevesebb kulturális tőkével rendelkező járasok, 2021

Helyezés	Járasok	Helyezés	Járasok
1	Devecseri járas	165	Hódmezővásárhelyi járas
2	Gárdonyi járas	166	Dunakeszi járas
3	Vasvári járas	167	Bátönyterenyei járas
4	Sellyei járas	168	Ibrányi járas
5	Pécsvárad i járas	169	Csongrádi járas
6	Kőszegi járas	170	Nagykállói járas
7	Bólyi járas	171	Nagykátai járas
8	Sátoraljaújhelyi járas	172	Szigetszentmiklósi járas
9	Szekszárdi járas	173	Hajdúhadházi járas
10	Tiszakécskei járas	174	Monori járas

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Az utolsó 10 járást illetőleg szintén nem láthatunk olyan komoly földrajzi specializáltságot, mint amit például a gazdasági tőkénél észrevehetünk. A kulturális tőke esetében tehát azt tudjuk megállapítani, hogy nincs egy kifejezett területi mintázat, mindenhol találhatók komoly és kevésbé komoly tőkefelhalmozással rendelkező járasok (11. ábra). Annyit vehetünk észre, hogy az ország nyugati felén általánosságban véve nagyobb a tőkeellátottság.

11. ábra: A kulturális tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Több megye található a keleti régióból is, többek között a Csongrádi járás, Hódmezővásárhelyi járás. Érdekességképpen meg lehet említeni, hogy a Dunakeszi járás az alacsony kulturális tőkeellátottság mellett magas gazdasági tőkeellátottsággal rendelkezik.

Nagyon komoly esés látható például a Letenyei, illetve Füzesabonyi járásokban, ez annak tudható be, hogy nagyon alacsony lett a művelődési foglalkozások száma.

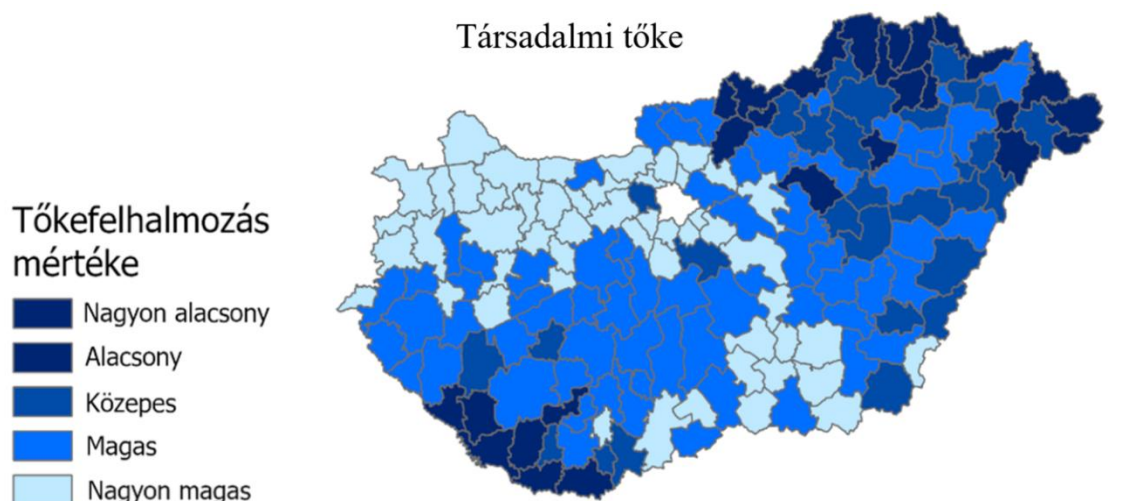
5.4. Társadalmi tőke

Mint fentebb említettem, ennél a mutatónál fordított logikát szükséges követni az elemzés során.

Az utolsó járásokat tekintve láthatjuk azt, hogy ezek a járások az ország északkeleti, keleti részén találhatóak (12. ábra). Bólyi járás már nem annyira alacsony társadalmi tőkeellátottságú, mint 2011-ben. Továbbá a Berettyóújfalui járást tekintve is változást vehetünk észre a társadalmi tőke tekintetében.

De egyébként, komolyabb változást nem vehetünk észre e tőketényező tekintetében, például a Tokaji járás is hasonlóan alacsony tőkeellátottsággal bír, mint 10 évvel ezelőtt. Ugyanúgy megmaradtak a társadalmi tőke vonatkozásában a csomópontok, sűrűsödések (12. ábra).

12. ábra: A társadalmi tőkefelhalmozás térbeli vonatkozásai, 2021

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

Összességében, társadalmi tőke térbeli vonatkozását vizsgálva komoly sűrűsödés látható az északkeleti régióban, illetve az ország délnyugati részén is találhatunk egy csomópontot, ahol alacsony a tőkeellátottság (12. ábra).

16. táblázat: A legtöbb és legkevesebb társadalmi tőkefelhalmozással rendelkező járások, 2021

Helyezés	Járások	Helyezés	Járások
1	Téti járás	165	Csengeri járás
2	Csornai Járás	166	Sellyei járás
3	Mosonmagyaróvári járás	167	Ózdi járás
4	Pannonhalmi járás	168	Tokaji járás
5	Kapuvári járás	169	Cigándi járás
6	Soproni járás	170	Szigetvári járás
7	Vecsesi járás	171	Szikszói járás
8	Kőszegi járás	172	Szécsényi járás
9	Mórahalmi járás	173	Encsi járás
10	Tiszkécskei járás	174	Gönci járás

Forrás: TeiR alapján saját szerkesztés

A társadalmi tőkét tekintve felfedezhetjük azt, hogy a tőkefelhalmozást tekintve az első helyen járó járások földrajzilag nagyobb részt az ország nyugati felén helyezkednek el, két járás helyezkedik el az ország keleti részén. Ennél a tőketényezőnél észrevehető a kelet-nyugat megosztottság, hasonlóan a gazdasági tőkéhez. Ennél a tőketényezőnél az értékeket tekintve a

legkisebb értékek a számunkra jók, ugyanis olyan mutatókat használtam az elemzésemhez, amik esetében nem jó, ha túl nagyok az értékek (munkanélküliséggel kapcsolatos mutatók). Azt vehetjük észre, hogy ennél a mutatónál is, a 2011-es évhez hasonlóan, megfigyelhető a kelet-nyugat megosztottság. Mint ahogy a gazdasági tőkénél is tetten érhetjük ezt.

Például ilyen a Mosonmagyaróvári járás, Kőszegi járás, Soproni járás. A Téti járás esetében rendkívül érdekes lehet az a 2021-es évet tekintve, ugyanis ugyan első a társadalmi tőkefelhalmozásban, s igen gyenge a gazdasági tőkefelhalmozásban. Például 2011-hez képest észrevehetjük azt, hogy a Pilisvörösvári járás visszaesett a társadalmi tőkefelhalmozást tekintve, ez összefüggésben lehet meglátásom szerint a Piliscsabai egyetemnek a felszámolásával. De például Tiszakécske komoly fejlődési pályát járt be 10 év alatt, nőtt a társadalmi tőkefelhalmozása. Illetve a Záhonyi járás is komoly fejlődést járt be, sokkal kevesebb lett a munkanélküliség, különösen a pályakezdők vonatkozásában.

6. Befejezés

Munkámban az endogén fejlődés tényezőinek területi különbségeit vizsgáltam a magyar járások vonatkozásában, egy évtizedes időtávlatban. Tudományos diákköri munkám megírása során a témához kapcsolódó hazai és nemzetközi szakirodalmakra támaszkodtam. Dolgozatom további részében foglalkoztam a gazdasági, illetve az endogén fejlődéssel. Miután áttekintettem a gazdasági fejlődéssel, területi fejlődéssel, illetve endogén fejlődéssel kapcsolatos általános ismeretanyagot, ezek közül utóbbira fókuszálva, azt mélységében is vizsgáltam. Vagyis bemutatásra kerültek az endogén fejlődést jellemző mutatók, indikátorok is. Ismertettem az általam vizsgált témakörrel kapcsolatos modelleket, például érintettem a megújult endogén alapú piramis modellt, illetve további, különböző modelleket, melyek az endogén fejlődést, illetve annak tényezőit veszik alapul.

A dolgozatom következő részében szintén egy endogén fejlődéssel összefüggő modellt mutattam be, a területi tőke modelljét. A területi tőke modelljének elemzéséhez Camagni modelljét –, továbbá Rechnitzer Győr-kódban ismertetett modelljét használtam fel, illetve magyar és külföldi szakirodalmakat (pl. Camagni modellje) is használtam a területi tőke ismertetéséhez, illetve különböző OECD fogalmakat is ismertettem, illetve további megközelítéseket. Ezek után ismertettem az általam felállított mutatórendszert a szakirodalmat alapul véve.

A tőketényezők bemutatása során feltártam azt, hogy nem minden tőketényező számítható ki a legkönnyebben. Például ott van a humán tőke, ami igen nehezen becsülhető. A humán tőkének is rengeteg eleme van, ott van például az egészségügy, illetve az oktatás, mint tényező (Szakálné Kanó 2018, T. Kiss 2012). Feltártam azt, hogy a humán tőkének a növekedése nem feltétlen elég önmagában a gazdasági növekedéshez, a humán tőkének fejlessze az immateriális tőkéket (Balog 2021). A humán tőke a gazdasági fejlődést segítő funkcióját csak komoly reformok után fogja tudni ellátni (Balog 2021). A társadalmi tőkével kapcsolatban bemutattam azt, hogy ez egyfajta sajátos vagyonként is felfogható (Csete-Láng 2007). Az elméleti áttekintést követően ismertettem a dolgozatom módszertanát, továbbá azt, hogy mi alapján választottam ki az általam vizsgált tőketényezőket. Elemzésemhez a faktoranalízist, illetve annak speciális válfaját, a főkomponens-elemzést használtam. Bemutatva a matematikai hátterét, illetve a feltételeit.

A módszertani áttekintés későbbi részében ismertettem a régiók osztályozásának hátterét az EUROSTAT alapján, illetve azt, hogy a magyar járások az Európai Unió osztályozása szerint hogyan sorolható be valamilyen regionális kategóriába. A dolgozatom

következő logikai egységében megvizsgáltam a kialakult tőkéket, a gazdasági tőkét, kulturális tőkét, humán tőkét és társadalmi tőkét, ismertettem a faktorelemzés eredményeit. Megvizsgáltam a különböző tőketényezőket, megtudhattuk, hogy mely járások voltak 2011-ben és 2021-ben, amelyek élen jártak a különböző tőketényezőket illetően, illetve bizonyos járások milyen fejlődési pályát járnak be 10 év alatt. Ezek megismeréséhez az IBM SPSS Statisztikai szoftvert használtam fel, a fentebb említett faktoranalízist, azaz egyik speciális esetét, főkomponens elemzést használva. A dolgozatomban ismertettem minden tőketényezőt tekintve az első és utolsó 10 járást, táblázatba rendezve, hogy meglássuk azt, hogy mely járások fejlettek, illetve fejletlenek az adott tőketényezőt illetően, illetve milyen fejlődést vehetünk észre 10 év alatt, ahol akadtak (számomra) komoly meglepetések is. Szükségesnek tartottam bemutatni egy 10 évnyi időtávot, hogy jobban feltárjam a területi különbségeket, továbbá azoknak az alakulását. Fel szerettem volna tární, hogy 10 év alatt komoly fejlődési pályákat lehet elérni, ami be is bizonyosodott.

Ha az általam vizsgált 10 évnnyi intervallum eredményeit vizsgáljuk, figyelemreméltó fejlődési pályákat vehetünk észre. Mely választ ad a kutatási kérdésem azon aspektusára, hogy lehetnek-e komoly fejlődési pályák 10 év lefolyása alatt. A gazdasági tőke esetén a Balatonfüredi, s a Szobi járás 10 év alatt komoly fejlődésen ment keresztül. Néhol az „elvárt” területi mintázatoktól eltérő eredmények is kirajzolódtak, például Budakeszi esetében a magas gazdasági tőkefelhalmozás ellenére alacsony humán tőkefelhalmozást láthatunk. A humán tőke esetében kidomborult az, hogy a humán tőkeellátottság azokban a járásokban a legmagasabb, ahol található felsőoktatási intézmény. A humán tőkével kapcsolatban említettem a szakirodalmi áttekintésben, hogy nehezen mérhető, de úgy gondolom sikerült egy releváns képet kapnunk a humán tőkéről, illetve annak fejlődéséről. A társadalmi tőke esetében láthatóvá vált, hogy 2011-2021 között egyre jobban az ország északkeleti régióiba kezdett csomópontosodni az alacsony tőkeellátottsággal lévő járások halmaza. A kulturális tőke esetében kevésbé rajzolódtak ki nagy, meghatározó területi koncentrációk. Mindkettő évet ha vizsgáljuk, az ország minden területén található komoly kulturális tőkefelhalmozással rendelkező járás.

Vagyis kutatási kérdésem kapcsán elmondható, hogy a vizsgált járások területi mintázata egészen eltérő lehet a vizsgált tőketényező vonatkozásában. Van (pl. gazdasági tőke) ahol egyértelműen kirajzolódik az ország kelet-nyugati megosztottsága, van ahol viszont ennél jóval árnyaltabb a kép, például az imént említett kulturális tőke esetében. Illetve még egyértelműen kirajzolódik az a gazdasági tőkét tekintve, hogy a fejletlenebb területek az Észak-

Magyarországi régióban vannak, hasonlóan a társadalmi tőkéhez. Végezetül, leszűrhetjük az elemzés alapján, hogy egy-egy mutató önmagában nem mond el mindent egy adott régióról, mert minden indikátor csak a maga módján tudja megvizsgálni az adott területi egységet. Ezért kell felállítani egy többfajta mutatóból álló modellt, ami már képes komplexet leírni ezt. Végezetül, az is látható volt, hogy a járások 10 év alatt nagyon komolyan tudnak fejlődni, de sajnos tapasztalhatunk komoly hanyatlást is.

Tisztában vagyok vele, hogy mint minden kvantitatív elemzés esetében, az eredményeket meghatározza az analízisbe bevont indikátorok köre. Ezért is tartottam fontosnak munkám első részében a széleskörű szakirodalmi áttekintést. Erre építve meggyőződésem, hogy sikerült szakmailag releváns mutatókészletet felhasználva egy objektív és átfogó elemzést készítenem, ezzel is segítve és hozzájárulva hazánk területi különbségeinek feltárásához és mélyebb megértéséhez.

Irodalomjegyzék

- Ambrusz J. – Muhoray Á. (2015): A vörösiszap-katasztrófa következményeinek felszámolása, a keletkezett károk helyreállítása, *Bolyai szemle*, 4, 67-85. o.
- Balog I. (2021) Mennyire hatékonyak az iskolai évek? : A humán tőke és a gazdasági növekedés összefüggésének vizsgálata európai országokban, 2014-2019. *Pénzügyi Szemle*, 66, 479-493.o.
- Benko, G. (1997): A regionális fejlődés útjai : Globálistól a lokálisig, *Tér és Társadalom* 11, 2., 1-16. o.
- Bodnár G. (2013): A területi tőke, mint a rurális térségek innovációs rendszerének lehetséges elméleti háttere. In Bajmócy Zoltán – Elekes Zoltán (szerk.) 2013: *Innováció: a vállalati stratégiától a társadalmi stratégiáig*. JATEPress, Szeged, 124-139. o.
- Bodnár G. (2020): *Az endogén fejlődés tényezőinek vizsgálata rurális térségekben*, JATEPress, Szeged, 2020.
- Bodor Á. (2012): A társadalmi tőke szerepe a területi kutatásban. *A hely szelleme–a területi fejlesztések lokális dimenziói*, 39-46.
- Bodor Á. – Grünhut Z (2014): Dilemmák a területi tőke modelljének alkalmazhatóságáról. A társadalmi tőke problémája Camagni elméletében. *Tér és társadalom*, 3, 4-17.o
- Borbély L. (2009): A regionális fejlődés elmélete és modelljei. *Policentrikus fejlődés. Közgazdász fórum* 2009. 6. sz.
- Bourdieu, P. (1999): *Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke*. In Angelusz R. (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 156–177. o.
- Camagni, R. (2009): Territorial capital and regional development. In Capello, R. – Nijkamp, P. (eds): *Handbook of regional growth and development theories*. Edward Elgar, Cheltenham, 118–132. o.
- Botos (2015): Három tőke. Melyik a szűkös elem? *Tér, Gazdaság, Ember*. 2, 9-23.o.
- Csete László – Láng István (2009): *A vidék fenntartható fejlődése, a vidék fejlesztésének fenntarthatósága-hétköznapi megközelítésben*, MTA, Budapest.
- Czakó K – Döry T. (2016) A területi tőke koncepciója és a városi vállalkozáskutatás = The concept of territorial capital - elements of an urban entrepreneurial environment. *Tér és Társadalom*, 30 (1). pp. 18-36.
- Dinya L. (2013): „Zöld” prioritások érvényesítése a megyei szintű területfejlesztési stratégiákban. *Journal of Central European Green Innovation*, 1, 21–33. o.

- Eurostat (2020): *Statistical regions in the European Union and partner countries*. European Union, Luxembourg.
- Farkas T.(2002): Vidékfejlesztés és fejlődéstudományok a fejlesztési koncepciók tükrében, *Tér és Társadalom* 16, 1, 41-57. o.
- Fratesi–Perucca (2017): EU regional development policy and territorial capital: A systemic approach. *Papers in Regional Science*. 98, 265-281.o.
- Fukuyama, F. (1999): *Social Capital and Civil Society*.
www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm. 2023. 10.31
- G. Fekete É. (2008): A fejlődés és versenyképesség értelmezése kevésbé fejlett térségekben. In Lengyel I. –Lukovics M. (szerk.) *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében*. JATEPress, Szeged, 130–152. o.
- Goda – Kassai (2011): A 2004-2010 közötti gazdaság- és regionális fejlesztő operatív programok összehasonlító kistérségi vizsgálata = Comparative Analysis of Hungarian Micro Regional Development Programs between 2004–2010. *GAZDASÁG ÉS TÁRSADALOM*, 2, 93-110.
- Hegyesi Z. (2019): A járási hivatalok szerepe és helye az államigazgatási feladatok ellátásban. *Magyar Közigazgatás*, 2019/1. 4-21.
- Jóna Gy. (2013): A területi tőke fogalmi megközelítései. *Tér és Társadalom*, 1, 30–51. o.
- Jóna Gy. (2015): A rendelkezésre álló kihasználatlan erőforrások – az endogén növekedéstudomány, *Acta Medicina et Sociologica*, 6, 151-165. o.
- Káposzta J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései. *Gazdálkodás*, 5, 399–412. o.
- Káposzta J. (2018): A jó kormányzás regionális összefüggései a vidéki térben. *Studia Mundi-Economica*. Vol 5. No 3. 70-78.o
- Ketskémty L. – Izsó L. (2005): *Bevezetés az SPSS programrendszerbe*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Ketskémty L. – Izsó L. – Könyves T. (2015): *Bevezetés az SPSS programrendszerbe*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Kis K. (2006): A társadalmi tőke, mint a társadalmi és gazdasági folyamatokat befolyásoló tényező. *Agrártudományi közlemények*, 20, 69-73.o.
- Kozinczky Gy. – Szendi D. (2021): A magyar megyék gazdasági fejlődési pályáinak összehasonlító vizsgálata. *Pénzügyi szemle*, 2, 7-30.o.
- Lengyel I. (2003): *Verseny és területi fejlődés: Térségek versenyképessége Magyarországon*

JATEPress, Szeged, 2003.

- Lengyel I. (2012a): Regionális növekedés, fejlődés, területi tőke és versenyképesség. In Bajmócy Z. – Lengyel I. – Málovics Gy.(szerk.): *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság*. JATEPress, 151-174.o
- Lengyel I. (2012b): A hazai területfejlesztés zsákutcái: a triális Magyarország. In Rechnitzer J. – Rácz Sz. (szerk.): *Dialógus a regionális tudományról*. Széchenyi István Egyetem Regionális-és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Magyar Regionális Tudományi Társaság, Győr, 132-139.o.
- Lengyel I. (2016): A megyék versenyképességének néhány összefüggése a megújult piramismodell alapján. In Lengyel I.–Nagy B. (szerk.): *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. JATEPress, Szeged, 143–161. o.
- Lengyel I. (2016): A kutatás-fejlesztés és a versenyképesség térbeli összefüggései a visegrádi országokban. *Tér és társadalom*, 4, 71-87.o.
- Lengyel I. (2018): Az intelligens szakosodási stratégiák alapjai, különös tekintettel az egészségiparra IN: *Térségek növekedése és fejlődése*, JATEPress, 11-35.o.
- Lengyel I. (2021): Regionális és városgazdaságtan, Szegedi Egyetemi Kiadó, Szeged, 2021
- Lengyel I. –Szakálné Kanó I. (2012): Competitiveness of Hungarian Urban Micro-regions: Localization Agglomeration Economies and Regional Competitiveness Function.
- Lukovics M. (2017): Regionális gazdaságfejlesztés: eltérő fejlettségű megyék versenyképességének összehasonlító elemzése. IN: Lengyel Imre (2017): *Két évtizedes a regionális tudományi műhely Szegeden: 1997–2017*, JATEPress, 293-315.o.
- Molnár T. (2015): *Empirikus területi kutatások és módszerek*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2021.
- Monostori Á. (2019): Járási / kistérségi önkormányzatok Európában. In: Karlovitz János Tibor (szerk.) Társadalom, kulturális háttér, gazdaság: IV. IRI Társadalomtudományi Konferencia. Konferencia helye, ideje: Štúrovo, Szlovákia, 2016.04.24-2016.04.26. Komárno: International Research Institute, 2016. 157-164. o.
- Nemes Nagy J. (1998): *A tér a társadalomkutatásban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nemes Nagy J. (2005): *Regionális elemzési módszerek*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nemes Nagy J. (2009): *Terek, helyek, régiók*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Orbán A. – Szántó Z. (2005): Társadalmi tőke, *Erdélyi Társadalom*, 3, 55-70.o.
- Rechnitzer J. (1993): *Szétszakadás vagy felzárkózás: A térszerkezetet alakító innovációk*. MTA

RKK, Győr.

- Rechnitzer J. – Smahó M. (2011): *Területi politika*. Akadémiai kiadó, Budapest
- Rechnitzer J. (2016): *A területi tőke szerepe a városfejlődésben. A Győr kód*. MTA RKK
- Samuelson, P – Nordhaus, D. (2004): *Közgazdaságtan*. Akadémiai kiadó, Budapest.
- Sajtos L. – Mitev A. (2007): *SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv*. Alinea Kiadó, Budapest.
- Szalkai G. – Jakobi Á. (2011): *A járáskialakítás térségi megalapozása: módszertan*. Hétfa elemző központ, Budapest. <https://hetfa.hu/2011/07/08/a-jaraskialakitas-tersegi-megalapozasa-modszertan/> Letöltve: 2023.11.01.
- Szakálné-Kanó I. (2017): *Gazdasági tevékenységek térbeli eloszlásának vizsgálata*. JATEPress, Szeged, 2017.
- Szakálné Kanó I. (2018): Az egészségipari tevékenységek térbeli eloszlása Magyarországon. In Lengyel I. (szerk.): *Térségek növekedése és fejlődése: egészségipari és tudásalapú fejlesztési stratégiák*, JATEPress, Szeged, 82-99.o.
- Szentes T. (2011): *Fejlődés-gazdaságtan*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szentes T. (2020): A fejlődés-gazdaságtantól a multidiszciplináris fejlődéstan felé. *Magyar Tudomány*, 7, 934–947. o.
- T. Kiss J. (2012): A humán tőke mérhetősége. *Statisztikai szemle*, 90, 65-88.o
- Throsby, D (1999): Cultural Capital. *Journal of Cultural Economics* 23, 3-12.o.
- Tóth B. (2010): Az immateriális és a területi tőke összefüggései. *Tér és társadalom*, 1, 65-81.o
- Tóth B.I.(2011): A magyar középvárosok teljesítménye a területi tőke tükrében. *Területi Statisztika*, 5, 530–543. o.
- Tóth B. I. (2013): A területi tőke szerepe a regionális-és városfejlődésben –Esettanulmány a magyar középvárosok példáján. *Doktori értekezés*. Nyugat-magyarországi Egyetem Széchenyi István Gazdálkodás-és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Sopron.
- Tóth B. (2018): Észrevételek a tőkeértelmezés kiteljesedéséről... és ami utána következik. *Tér Gazdaság Ember*, 6, 11-38. o.
- Todaro, M. P. –Smith, S. C. (2009): *Economic Development*. Addison-Wesley, Boston.
- Vida Gy. (2016): A vidéki agglomerációk, agglomerálódó térségek és nagyvárosi településegységek versenyképességének sajátosságai. In Lengyel I. – Nagy B. (szerk.): *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. JATEPress, Szeged, 204–222. o

Mellékletek

1. melléklet: A járások által felhalmozott tőketényezők 2011-ben.

Jársók	Társadalmi tőke	Kultúrális tőke	Humán tőke	Gazdasági tőke
Ajkai járás	-0,41244	1,82893	0,34845	-0,02221
Aszódi járás	-1,20907	-0,33776	-0,7953	0,20067
Bácsalmási járás	0,469	0,59616	-0,55525	-0,17057
Bajai járás	0,29372	1,20821	0,35573	1,05126
Baktalórántházai járás	1,41985	-1,71615	-0,27352	-0,49486
Balassagyarmati járás	0,28875	-0,06058	-0,12443	-0,1293
Balatonalmádi járás	-0,5045	1,35338	-0,52622	0,78617
Balatonfüredi járás	-1,14992	0,34963	-0,61732	0,77832
Balmazújvárosi járás	0,36586	-0,53976	-0,49328	-0,29466
Barcsi járás	1,40143	1,1126	0,15597	0,15001
Bátonyterenyei járás	-0,17878	-0,59968	-0,4773	-0,42417
Békéscsabai járás	0,66776	1,82771	1,06182	0,81699
Békési járás	0,44898	0,15627	-0,31499	-0,27677
Bélapátfalvai járás	0,08796	0,56901	-0,52192	-0,528
Berettyóújfalui járás	1,54504	1,21184	0,70247	0,16434
Bicskei járás	-1,2348	-0,77819	-0,83489	0,06658
Bólyi járás	1,60821	3,19981	-0,56715	3,54665
Bonyhádi járás	-0,54106	1,00314	-0,38385	-0,24203
Budakeszi járás	-0,14388	0,71741	-1,30518	6,30587
Ceglédi járás	-0,95995	-0,87407	-0,57865	0,00654
Celldömölki járás	-1,19527	1,06952	-0,26729	-1,69104
Cigándi járás	2,41118	0,47485	-0,26718	-0,11997
Csengeri járás	0,69249	-1,14938	-0,31309	-0,52045
Csongrádi járás	-0,43155	-1,5475	-0,23412	-0,2052
Csornai járás	-1,72799	-0,56315	-0,40109	-1,16408
Csurgói járás	1,8498	0,6777	-0,20808	0,8685
Dabasi járás	-0,20672	0,38063	-0,87766	2,42704
Debreceni járás	0,18954	-0,9646	5,67807	0,60813
Derecskei járás	0,85756	-0,58399	-0,54023	-0,30824
Devecseri járás	-1,07956	1,18524	-0,28399	-1,90634
Dombóvári járás	0,52141	0,36074	0,08283	0,47109
Dunakeszi járás	-1,53197	-1,20364	-1,18064	2,47329
Dunaújvárosi járás	-0,49525	-0,31815	0,72361	0,46796
Edelényi járás	1,51564	-1,40384	-0,39129	-0,3269

Egri járás	0,20032	0,46179	3,20443	0,74377
Encsi járás	1,78916	-1,1263	-0,33093	-0,06134
Enyingi járás	0,50424	0,55311	-0,70272	0,35918
Érdi járás	-1,19813	-0,92268	-1,28952	3,16496
Esztergomi járás	-0,97539	-0,67033	-0,16364	0,17262
Fehérgyarmati járás	1,48641	-1,08091	-0,11614	-0,60837
Fonyódi járás	0,26021	0,62774	-0,39152	0,56581
Füzesabonyi járás	0,84438	1,80982	-0,44459	0,16694
Gárdonyi járás	-0,6225	0,15677	-0,70632	1,34055
Gödöllői járás	-1,4264	-0,85091	1,20773	0,99952
Gönci járás	2,53558	-0,96545	-0,15321	0,02948
Gyáli járás	-1,26739	-0,70167	-1,04963	1,11936
Gyomaendrődi járás	-0,53035	-0,57992	-0,22773	-1,03129
Gyöngyösi járás	-0,52829	0,15862	0,87334	-0,4079
Győri járás	-1,1743	-0,69563	2,32228	0,45819
Gyulai járás	-0,46477	-0,34861	0,79526	-0,48727
Hajdúböszörményi járás	0,44998	-1,28215	0,65286	-0,34109
Hajdúhadházi járás	1,40012	-0,93089	-0,49909	-0,28023
Hajdúnánási járás	0,1676	-0,19687	-0,1847	-0,4852
Hajdúszoboszlói járás	0,15919	-0,46947	-0,43232	0,35938
Hatvani járás	-0,68995	0,2145	-0,22157	-0,45538
Hegyháti járás	0,64571	0,13163	-0,30828	-0,64104
Hevesi járás	1,36201	0,02558	-0,24487	-0,29359
Hódmezővásárhelyi járás	-0,69031	-0,92049	-0,02582	0,08329
Ibrányi járás	1,44046	-1,09535	-0,3733	-0,51965
Jánoshalmi járás	1,05279	0,5151	0,05651	-0,22013
Jászapáti járás	0,34216	0,30563	-0,25467	-0,31394
Jászberényi járás	-0,84803	0,18829	0,52351	-0,45517
Kalocsai járás	-0,03222	-0,19874	-0,25787	-0,18354
Kaposvári járás	0,13568	-0,75369	1,04169	0,18436
Kapuvári járás	-1,11493	0,03724	-0,57719	-0,01627
Karcagi járás	0,58671	-0,27789	0,00562	-0,21407
Kazincbarcikai járás	0,78682	-0,23265	0,23498	-0,59393
Kecskeméti járás	-0,3669	-0,76283	0,45193	1,48758
Kemecsei járás	1,20728	-1,15565	-0,25684	-0,8192
Keszthelyi járás	-0,26445	1,28454	0,92173	1,1047
Kisbéri járás	-0,80862	-0,57712	-0,52289	-0,49391
Kiskőrösi járás	0,44335	0,77808	-0,53467	0,91422
Kiskunfélegyházi járás	-0,71093	-0,33962	0,33324	-0,35116

Kiskunhalasi járás	-0,01166	0,87968	0,08493	0,32916
Kiskunmajsai járás	0,15367	0,3108	-0,50887	-0,27054
Kisteleki járás	-0,01501	-0,10892	-0,58646	-0,51731
Kisvárdai járás	1,43121	-1,23599	0,21102	-0,45191
Komáromi járás	-0,58466	0,88516	-0,23632	0,80556
Komlói járás	0,34078	0,05645	-0,48923	0,0967
Körmendi járás	-1,66649	1,24274	0,31631	-1,90792
Kőszegi járás	-1,14524	1,75565	-0,17405	-0,30078
Kunhegyesi járás	1,47947	0,15184	0,10279	-0,54039
Kunszentmártoni járás	0,60952	-0,27662	-0,20743	-0,82377
Kunszentmiklósi járás	-0,1744	-0,22522	-0,31036	-0,4587
Lenti járás	-1,39481	1,91093	0,08749	-1,6032
Letenyei járás	0,14604	2,75871	-0,2331	-1,08582
Makói járás	-0,48397	-0,96462	-0,1806	-1,06895
Marcali járás	-0,02498	0,41917	-0,37094	-0,23946
Martonvásári járás	-0,73912	-0,81062	-0,78498	-0,2098
Mátészalkai járás	1,20255	-0,78255	0,01162	-0,21722
Mezőcsáti járás	0,5985	-1,51764	-0,45368	-1,07482
Mezőkovácsházai járás	0,72409	0,01579	-0,22233	-0,7187
Mezőkövesdi járás	0,27573	-0,51629	-0,34031	-0,13032
Mezőtúri járás	0,33825	-0,53802	-0,33045	0,00713
Miskolci járás	0,50348	-0,38065	2,00632	0,82708
Mohácsi járás	0,66247	1,8884	-0,22897	0,55377
Monori járás	-1,2627	-1,28953	-0,63409	-0,02778
Mórahalmi járás	-0,27205	0,85882	-0,41032	-0,29697
Móri járás	-1,33319	-0,12964	-0,39758	-0,98598
Mosonmagyaróvári járás	-1,78456	-1,13049	-0,21994	-0,43296
Nagyatádi járás	1,04053	0,31872	0,09116	-0,08466
Nagykállói járás	1,46654	-1,29045	-0,08486	-0,31771
Nagykanizsai járás	-0,06226	0,74907	0,12289	0,36325
Nagykátai járás	-1,26654	-1,02226	-0,68406	-0,6493
Nagykőrösi járás	0,09492	-0,87695	0,2202	0,04296
Nyíradonyi járás	1,7852	-0,58438	-0,40468	-0,25929
Nyírbátori járás	0,5857	-1,06984	-0,38304	-0,67477
Nyíregyházi járás	0,43651	-0,83155	1,70047	0,80955
Orosházi járás	-0,34597	-0,50886	-0,52358	-0,28423
Oroszlányi járás	-1,0377	-0,63397	-0,63133	-0,16272
Ózdi járás	1,37223	-0,94385	-0,27225	-0,38438
Paksi járás	-0,55802	0,28642	-0,16882	-0,0874
Pannonhalmi járás	-1,43452	-0,94694	-0,76898	-1,05224
Pápai járás	-0,91301	-0,09359	0,02048	-1,00223

Pásztói járás	0,15506	0,74158	-0,34893	-0,70425
Pécsi járás	-0,29885	-0,19128	4,76714	0,46522
Pécsváradi járás	-0,6594	0,76401	-0,05887	-0,77962
Pétervásárai járás	0,14794	1,07614	-0,3267	-0,4438
Pilisvörösvári járás	-1,72363	-1,40864	2,11898	1,30158
Putnoki járás	0,64085	-1,25115	-0,44378	-0,89592
Püspökladányi járás	0,8736	0,42974	-0,38046	0,19169
Ráckevei járás	-1,21235	-0,81825	-0,74183	0,22658
Rétsági járás	-0,37887	-0,82175	-0,76834	-0,30774
Salgótarjáni járás	1,2048	-0,53806	0,14387	0,11365
Sárbogárdi járás	0,56281	0,12438	-0,4062	-0,72034
Sarkadi járás	0,90087	-0,40581	-0,24925	-1,1528
Sárospataki járás	0,54692	-0,24064	0,24226	0,38386
Sárvári járás	-1,0829	1,78516	-0,34617	-0,5774
Sátoraljaújhelyi járás	0,62651	0,77055	0,98133	-0,69531
Sellyei járás	0,57796	-0,71695	-0,40505	-0,47858
Siklósi járás	1,43909	0,62797	-0,33912	0,57025
Siófoki járás	-0,6366	-0,12416	-0,17272	0,85036
Soproni járás	-1,96431	-1,13841	0,94274	-0,40084
Sümei járás	-0,36071	2,80535	-0,22981	-1,31352
Szarvasi járás	-1,14305	-0,61289	0,66093	-0,35839
Szécsényi járás	1,21263	-0,49681	-0,3193	-0,34261
Szegedi járás	-0,54041	-1,09259	5,58933	-0,13089
Szeghalmi járás	0,35814	-0,4693	-0,44075	-0,37774
Székesfehérvári járás	-0,33985	-0,36072	0,38003	1,67033
Szekeşszárdi járás	-0,02121	1,31728	0,74167	0,76978
Szentendrei járás	-1,10993	-0,45422	-1,24701	3,48577
Szentesi járás	0,06701	0,50257	-0,14163	0,45672
Szentgotthárdi járás	-1,55976	-0,24583	-0,26975	-1,3234
Szentlőrinci járás	0,66757	0,89644	-0,2386	-0,30922
Szerencsi járás	1,37256	0,28173	-0,4372	0,7129
Szigetszentmiklósi járás	-1,69402	-1,28252	-1,06513	1,52121
Szigetvári járás	0,96237	0,02727	-0,26957	-0,28769
Sziksói járás	1,95464	-1,60504	-0,31045	-0,00502
Szobi járás	-1,29301	1,40834	-0,60251	-0,49495
Szolnoki járás	-0,06712	0,00059	0,73299	0,47186
Szombathelyi járás	-1,29386	0,61748	1,42867	-0,26799
Tabi járás	0,33494	-1,45895	-0,12625	-0,10083
Tamási járás	0,63387	1,82002	-0,05441	-0,19028
Tapolcai járás	-0,88131	1,92856	-0,17488	-0,93934
Tatabányai járás	-0,79558	-0,36051	-0,19319	1,12949

Tatai járás	-1,22116	-1,07987	-0,63918	1,31778
Téti járás	-0,71046	-0,0019	-0,63688	-0,93122
Tiszafüredi járás	0,29325	-0,50683	-0,21401	-0,12223
Tiszaújvárosi járás	-0,39353	0,55301	-0,44943	-0,26001
Tiszaújvárosi járás	-0,59593	-1,37696	-0,37306	-0,6214
Tiszavasvári járás	0,54659	-0,27489	-0,09776	-0,62365
Tokaji járás	2,14781	1,1496	0,71192	1,38945
Tolnai járás	-0,62495	-0,42682	-0,68249	-0,58586
Törökszentmiklósi járás	0,44189	0,56227	-0,30372	-0,28389
Váci járás	-1,17608	-0,99691	0,23478	0,71917
Várpalotai járás	-0,67551	0,38051	-0,06512	-0,88378
Vásárosnaményi járás	0,9426	-0,83628	0,01578	-0,49218
Vasvári járás	-0,95872	1,90625	-0,0933	-1,88846
Vecsési járás	-1,4905	-0,66292	-1,15419	1,46749
Veszprémi járás	-0,36023	1,08246	3,82431	0,25647
Záhonyi járás	2,77461	0,1245	0,07249	0,39492
Zalaegerszegi járás	-0,38662	2,18023	0,41798	0,79795
Zalaszentgróti járás	-0,32232	1,74678	-0,31941	-0,85346
Zirci járás	-0,86842	2,11323	0,26506	-1,37759

2. melléklet: A járások tőkefelhalmozása a 2021-es évet tekintve

Jársók	Társadalmi tőke	Gazdasági tőke	Kulturális tőke	Humán tőke
Ajkai járás	-0,81962	-0,39536	0,53496	-0,08167
Aszódi járás	-0,84825	0,03842	-0,65042	-0,62146
Bácsalmási járás	-0,30179	-0,33319	0,20445	-0,59886
Bajai járás	-0,78553	0,2057	-0,40744	0,40787
Baktalórántházai járás	1,45496	-0,55153	-0,81478	-0,26406
Balassagyarmati járás	-0,17151	-0,69142	0,48657	0,09534
Balatonalmádi járás	-0,78708	0,85336	1,17332	-0,48809
Balatonfüredi járás	-0,24957	2,29443	1,55784	-0,90876
Balmazújvárosi járás	-0,09747	-0,74529	-1,19061	-0,32459
Barcsi járás	1,27038	-0,28718	1,13467	0,11683
Bátonyterenyei járás	1,1894	-0,52428	-1,26406	-0,27159
Békéscsabai járás	-0,27543	-0,40474	0,85486	1,15295
Békési járás	0,57012	-0,46832	-0,10982	-0,21449
Bélapátfalvai járás	-0,03193	-0,52152	-0,08476	-0,53701
Berettyóújfalui járás	0,63784	-0,48785	0,103	0,14182
Bicskei járás	-0,70683	0,91401	0,46001	-0,65346
Bólyi járás	0,43543	1,3032	1,9309	-0,80946
Bonyhádi járás	-0,66809	-0,2941	1,1163	-0,32083
Budakeszi járás	0,34704	5,82015	-1,01879	-1,50015

Ceglédi járás	-0,72752	-0,20517	-1,19447	-0,35548
Celldömölki járás	-0,58327	-0,5012	1,2494	-0,42133
Cigándi járás	1,9543	-0,46884	0,88567	-0,35741
Csengeri járás	1,73718	-0,66933	-0,51954	-0,04325
Csongrádi járás	-0,81033	-0,43137	-1,34386	0,55793
Csornai járás	-1,45402	-0,83751	-0,3827	-0,04031
Csurgói járás	1,29303	-0,18389	0,20744	-0,13304
Dabasi járás	0,7566	4,81976	-0,40218	-1,28415
Debreceni járás	0,68886	1,23927	0,19238	6,77541
Derecskei járás	-0,2321	-0,76812	-0,32432	-0,4258
Devecseri járás	-0,27887	-0,77368	4,01214	-0,24265
Dombóvári járás	0,08986	-0,13109	-0,73875	-0,09571
Dunakeszi járás	-0,69558	3,30103	-1,2527	-1,15976
Dunaújvárosi járás	-0,55549	0,09677	0,02253	1,1403
Edelényi járás	1,56617	-0,47823	-0,30913	-0,29453
Egri járás	0,33382	0,722	0,85497	3,04208
Encsi járás	3,73108	0,26815	-0,93658	-0,18408
Enyingi járás	-0,29839	-0,41291	-0,16562	-0,57595
Érdi járás	-0,8303	2,56655	-1,1739	-0,94281
Esztergomi járás	-0,83096	0,29818	0,03722	-0,31504
Fehérgyarmati járás	1,21251	-0,64099	0,41015	-0,12635
Fonyódi járás	0,09551	0,37395	0,9475	-0,3254
Füzesabonyi járás	-0,19574	-0,66929	-0,09025	-0,44285
Gárdonyi járás	-0,42378	1,77231	3,73515	-0,45361
Gödöllői járás	-0,49524	1,59216	-0,68334	1,1135
Gönci járás	3,88373	0,393	0,78783	-0,24393
Gyáli járás	-0,84857	0,63295	-1,10929	-0,66298
Gyomaendrődi járás	-0,1862	-0,9159	-0,52352	-0,10529
Gyöngyösi járás	-0,12732	-0,27248	0,53906	1,12826
Győri járás	-0,8145	0,78328	-0,5772	2,57816
Gyulai járás	-0,68542	-0,50617	-0,89437	0,12207
Hajdúböszörményi járás	-0,53111	-1,10633	-1,18011	2,37851
Hajdúhadházi járás	0,9683	-0,53502	-1,54988	-0,2575
Hajdúnánási járás	-0,42411	-0,76445	-0,48272	-0,15657
Hajdúszoboszlói járás	0,56967	0,35472	-0,45604	-0,38172
Hatvani járás	-0,2908	-0,34584	-0,33786	-0,14012
Hegyháti járás	1,20013	0,03307	0,7537	-0,39139
Hevesi járás	1,21597	-0,55841	0,73767	-0,27159
Hódmezővásárhelyi járás	-0,96524	-0,18465	-1,24763	0,14055
Ibrányi járás	0,71271	-0,74651	-1,32316	-0,3775
Jánoshalmi járás	-0,74373	-0,832	-0,74288	-0,01888
Jászapáti járás	-0,27699	-0,8174	-0,33883	-0,36143
Jászberényi járás	-0,79673	-0,23954	-0,43098	0,27056
Kalocsai járás	-0,08342	0,23208	-0,55682	-0,42058

Kaposvári járás	-0,23295	0,1724	-0,25771	1,04801
Kapuvári járás	-1,27018	-0,46354	0,16318	-0,57133
Karcagi járás	0,6233	-0,63549	-0,82655	0,17673
Kazincbarcikai járás	0,49296	-0,66836	-0,89108	0,12784
Kecskeméti járás	-0,47454	1,07829	-0,65575	0,65813
Kemecsei járás	0,34502	-0,86879	-0,27297	-0,41589
Keszthelyi járás	-0,45997	0,95163	0,0159	0,62992
Kisbéri járás	-0,87671	-0,93942	0,32349	-0,22832
Kiskőrösi járás	-0,47857	0,59361	-0,47808	-0,64251
Kiskunfélegyházi járás	-0,94173	-0,85583	-0,63764	0,89971
Kiskunhalasi járás	-0,52873	0,32784	-0,72898	-0,09155
Kiskunmajsai járás	-0,93058	-0,6553	-0,425	-0,56967
Kisteleki járás	-0,97194	-0,80352	-0,02026	-0,53115
Kisvárdai járás	-0,21396	-0,93476	-0,94989	0,36148
Komáromi járás	-0,78367	0,29501	0,90153	-0,25168
Komlói járás	-0,4317	-0,62139	0,64513	-0,33149
Körmendi járás	-0,54191	-0,47762	1,58602	0,027
Kőszegi járás	-1,13956	-0,65415	2,09754	-0,16455
Kunhegyesi járás	0,76289	-0,84751	-0,79106	-0,17491
Kunszentmártoni járás	-0,41401	-1,01246	-0,81639	-0,36143
Kunszentmiklósi járás	-0,34288	-0,54996	-0,54001	-0,43184
Lenti járás	-0,34058	0,04902	1,21173	-0,55725
Letenyei járás	-0,13279	-0,51002	0,99185	-0,5544
Makói járás	-1,00056	-0,92131	-0,40345	-0,20441
Marcali járás	0,9034	-0,03275	-0,05627	-0,41976
Martonvásári járás	-0,83186	-0,06249	-0,39439	-0,63939
Mátészalkai járás	1,01972	-0,59804	-0,99752	0,38384
Mezőcsáti járás	1,59032	-0,54393	-0,75245	-0,28845
Mezőkovácsházi járás	0,80164	-0,65275	0,05633	-0,24518
Mezőkövesdi járás	0,56954	-0,37452	-0,40536	-0,27905
Mezőtúri járás	-0,37236	-0,72953	-0,63542	0,05946
Miskolci járás	0,19339	0,59562	-0,77008	1,60401
Mohácsi járás	0,41473	0,38884	0,68604	-0,45443
Monori járás	-0,93525	-0,08086	-1,58269	-0,40912
Mórahalmi járás	-1,11234	-0,91456	-0,07234	-0,23513
Móri járás	-0,91962	-0,40502	0,50883	-0,41766
Mosonmagyaróvári járás	-1,44963	-0,32134	-0,23851	-0,12713
Nagyatádi járás	1,17924	-0,14736	-0,40663	-0,12088
Nagykállói járás	0,41905	-1,03857	-1,36581	0,88469
Nagykanizsai járás	-0,14642	0,29528	0,31773	0,01697
Nagykátai járás	-0,48686	-0,16678	-1,37894	-0,58721
Nagykőrösi járás	-0,10851	-0,07428	-1,21007	-0,02669
Nyíradonyi járás	0,85756	-0,65138	-0,5891	-0,43509
Nyírbátori járás	1,37498	-0,49923	-0,91819	-0,04945

Nyíregyházi járás	-0,45096	0,26625	-0,80887	1,20599
Orosházi járás	-0,30761	-0,5377	-1,19221	-0,26013
Oroszlányi járás	-0,98073	-0,52191	-0,20475	-0,54112
Ózdi járás	1,82592	-0,56998	-1,04399	-0,03043
Paksi járás	-0,08955	0,56906	1,25553	-0,06474
Pannonhalmi járás	-1,37636	-0,19686	0,44959	-0,15234
Pápai járás	-0,91431	-0,65258	0,04926	-0,23394
Pásztói járás	1,09008	1,08315	0,38449	-0,72346
Pécsi járás	0,16024	1,20126	0,79128	5,0606
Pécsváradi járás	-0,68863	-0,39542	2,34732	-0,07565
Pétervásárai járás	0,73353	-0,46109	0,50887	-0,37594
Pilisvörösvári járás	-0,89092	2,54201	-0,88443	-0,90827
Putnoki járás	1,10219	-0,68621	-0,40593	-0,19965
Püspökladányi járás	-0,39974	-0,79189	0,76209	-0,25573
Ráckevei járás	-0,78249	0,17543	-0,88144	-0,54496
Rétsági járás	-0,39685	-0,49809	1,4329	-0,49171
Salgótarjáni járás	1,17006	-0,10518	-0,01976	-0,09826
Sárbogárdi járás	-0,50957	-1,04913	-0,48849	-0,51991
Sarkadi járás	0,55523	-1,06629	-0,59731	-0,41189
Sárospataki járás	0,86648	0,43045	-0,58345	0,24235
Sárvári járás	-0,81607	-0,25179	1,01198	-0,3193
Sátoraljaújhelyi járás	1,40718	-0,24931	1,80236	0,40722
Sellyei járás	1,74076	-0,00251	2,51545	-0,23329
Siklói járás	1,70542	0,35043	1,06942	-0,21199
Siófoki járás	-0,24045	1,223	-0,65856	-0,47448
Soproni járás	-1,19675	-0,0358	-0,74302	1,28157
Sümegei járás	-0,52895	-0,73432	1,35166	-0,43643
Szarvasi járás	-0,38412	0,38631	0,09079	0,44889
Szécsényi járás	3,51999	0,43223	0,28522	-0,25206
Szegedi járás	-0,33102	0,97243	0,2836	5,27281
Szeghalmi járás	-0,04665	-0,8727	-0,3273	-0,36882
Székesfehérvári járás	-0,63635	1,07991	-0,09119	0,1798
Szekszárdi járás	-0,11645	0,4731	1,65402	0,73376
Szentendrei járás	-0,69188	3,32839	-0,53114	-1,04011
Szentesi járás	-1,09509	-0,42713	-0,07991	0,26546
Szentgotthárdi járás	-0,97228	-0,70104	1,30961	-0,13175
Szentlőrinci járás	0,70156	-0,14587	-0,18594	-0,41773
Szerencsi járás	1,38963	-0,04188	1,62848	-0,19455
Szigetszentmiklósi járás	-0,80472	1,26159	-1,43826	-0,8491
Szigetvári járás	2,6175	0,49615	0,84297	-0,30838
Sziksói járás	2,72245	0,06696	-0,45125	-0,27337
Szobi járás	-0,6119	1,85466	0,73507	-0,91849
Szolnoki járás	-0,19366	0,16699	-0,02359	0,26169
Szombathelyi járás	-0,69294	0,14823	-0,45629	0,97564

Tabi járás	0,81036	0,39415	-0,35008	-0,36109
Tamási járás	-0,57383	-0,3662	1,01747	-0,42609
Tapolcai járás	-0,85087	-0,34912	0,9615	-0,3617
Tatabányai járás	-0,89791	0,40373	-0,21644	-0,1755
Tatai járás	-0,62794	1,11837	-0,09358	-0,06826
Téti járás	-1,52003	-1,28088	-0,12632	-0,52333
Tiszafüredi járás	0,55349	-0,3825	-0,46965	-0,229
Tiszaújvárosi járás	-1,09815	-0,37614	1,64668	-0,33393
Tiszavasvári járás	-0,16362	-0,65502	-1,09135	0,00687
Tokaji járás	0,65566	-1,10149	-0,8862	0,4727
Tolnai járás	1,85023	0,95461	-0,36287	0,38123
Törökszentmiklósi járás	-0,05838	-0,06637	0,0297	-0,56924
Váci járás	0,12038	-0,68785	-0,4272	-0,05705
Várpalotai járás	-0,83289	0,76415	-1,05325	0,35995
Vásárosnaményi járás	-0,84398	-0,79404	-0,34539	-0,24418
Vasvári járás	1,55093	-0,51548	-0,97887	-0,21539
Vecsesi járás	-0,15496	-0,47505	3,48426	-0,43624
Veszprémi járás	-1,17106	1,21235	-0,93813	-0,86816
Záhonyi járás	-0,49316	0,81451	0,65011	2,62337
Zalaegerszegi járás	0,15352	-0,6759	-0,87385	-0,16262
Zalaszentgróti járás	-0,4757	0,53757	0,84252	0,32343
Zirci járás	-0,85697	-0,55361	1,52169	-0,5322
	-0,89943	-0,67525	0,43724	-0,24086

